

D o m a.

Prišel sem domov
pod rodni krov:
kot vejice zlate
nad mano visijo
spomini minolih let —
glej, zate zorijo
ti sočni sadovi,
glej, tebi vrtovi
pognali so cvet!

Tam za njivami,
tam med brezami
zdaj se skriva mi,

zdaj izteza mi
roke v objem, sprejem
moja mladost, radost!

In nihče ne ve
za sladko skrivnost]
kot breze srebrne
in senčice črne
pod tihi večer,
a one molče —

Ah sam, čisto sam
jaz devojko imam . . .

To je sen, to je laž!
Moj rodni dom je že davno prodan,
moja ljubica mi je nezvesta —
brez zarje blesteče ugasnil je dan,
in moj dom je brezkončna cesta . . .

Oton Zupančič.

Življenska pesem.

Razširjajo čudni se glasi
o tebi, dekletce, po vasi.

Pa trosijo naše ženice
o tebi skrivnostne novice ...

Jezičnice stare, hudobne
besede šepčejo zlobne.

Uh, to vam je vrišča in šuma ...
Teh vražjih klevetnic je truma.

»Že nismo je videle tedne«,
golčijo si gostobesedne.

»Ej, nekaj je, nekaj dekletu«,
namigljajo v tajnem šepetu.

»Pa kdo še veruj naj v kreposti«,
modrujejo v lažibridkosti.

»Saj vendar je dobra mladenka
Ambroževa bila Alenka!«

»Ogibala slabe se družbe,
zamujala božje ni službe,

za fanti ozirala ni se,
in zdaj pa, kaj zdaj govori se!«

»Oh, človek obupal zares bi,
ko kazni ne bal se nebes bi!« —

In res, poprej deva vesela
od dne do dne bolj je bledela.

Oh, bol jo je srčna morila,
domačo je vas zapustila.

O deklici dolgo pa časa
nikacega bilo ni glasa.

Kar v vaški spet koči je pela,
pri zibki nemirni sedela.

T. Doksov.

Sinkronistične tabele moških triumfov.

Spis poklonila sama sebi Marica II.

I.

Gospod dr. Drenovec je ravnokar preiskoval nogo nekemu obstreljenemu lovcu . . . Hipoma se odpro dveri v njegovo delavnico, skozi odprtino pa pokuka dražestni obrazek njegove mlade žene z besedami: »Stanko! . . . pošta! Na!« . . . in na pisalno mizo mu rahlo vrže nekaj časnikov in pisem ter poročno oznanilo. . . Mladi zdravnik pa je vztrajal z važnostjo in ognjem začetne prakse pri svojem pacijentu in pregledal došlo pošto šele pozneje, ko ga je bil odpravil . . .

»Hahaha!« . . . se je smejal nagajivo in ponosno vihal nad glavo poročno oznanilo, ko je šel v obednico, kjer je baš njegova ženka ravnala obed.

»Daj mi hitro poljubček ali pa dva in me prav gorko stisni na srce, prežlahтна moja boljša polovičica, čeprav ni na svetu Bog ustvaril nič lepšega in boljšega od nas moških! Hahaha!« . . .

»O ti nagajivec! S tem poročnim listom me boš pa še dražil nekaj časa; žal, da sem ti ga pokazala!«

»Z zlato tinto si zapišem to v svojo »Sinkronistično zbirko moških triumfov«, kajti ta slučaj usode je najlepši dokaz, da Eva ne more živeti na zemlji brez Adama.«

»Eh, Stanko, beži, beži! Adam pa niti v raj u ni mogel živeti brez Eve!«

»Dušica,« je hudomušno rekel Stanko, »veš, dandanes bi bil Adam pač modrejši, ako bi ga Bog spet postavil v raj!«

»Kajneda! Saj vem, kaj hočeš reči s tem! Dandanes bi se tvegala Eve! . . . Zakaj si jo pa ti si nakopal na glavo?«

»Počasi, počasi, mucka! Jaz sem namreč menil reči, da bi si dal dandanes Adam napolniti ves raj s samimi tako sladkimi Evicami, kakor si ti!«

»Oh, kako mi nagaja,« mu je rekla Nada z umetno nabranim čelom in zapretila z drobnim prstkom nagajivemu soprogu, ki je smeje se sedel za mizo.

II.

Stanko Drenovec je že na gimnaziji slovel za neodoljivega šaljivca. Njegovi součenci so mu prigovarjali, naj gre v kako gledališko šolo ter se izobrazí za komika, drugi pa so mu prorokovali važno, da Slovencem vzraste iz njega satirik par excellence, prav tak, kakršnega potrebujejo. A Stanko je bil prelahkomiseln. Vse življenje z njegovimi nasladami in solzami je smatral za šalo . . . Šaljivec je bil, a to še ni dovolj za satirika!

Prišalil se je, kakor je sam rad poudarjal, do doktorske diplome in do . . . žene. Svojo ženitev je pa do danes, po tričetrletnem zakonu, smatral za najboljši svoj dovtip. Hm! Zakaj tudi ne! Za vsakdanji kruhek mu z ženko ni bilo treba skrbeti, oba sta bila mlada, oba zdrava, čvrsta in lepa, sosebnó njegova nedosežna Nada! Ljubila sta se vedno bolj! . . . S tako usodo se človek res lahko šali vse življenje!

Na univerzi se je Drenovec mnogo pečal z ženskim vprašanjem, seveda po svoje. Nazival ga je z laskavim imenom »obrabljeno šalo« in ga razreševal vedno le z ozirom na »moško vprašanje«. Na tem torišču si je hotel priboriti nevenljivih lovorik (kakor humorist seveda); kajti na njem se je zalagal z neizčrpnimi viri smešnega gradiva za »Sinkronistične tabele moških triumfov«, katere je menil pozneje kdaj izdati.

III.

»Nada! Nadice! . . . imaš kaj časa?« je klical dr. Drenovec neko popoldne po obedu iz svoje delavnice v stransko sobo, kjer je njegova ženka seznanjala novo deklo z njenimi dolžnostmi.

»Takoj, takoj!« se je oglasil drobní glasek, za katerim se je pojavila v delavnici svojega moža njegova soproga.

Doktor je sedel za pisalno mizo, na kateri je ležal pred njim oblasten kup listov in listkov, oguljene beležnice, izrezki iz časnikov, celi feljtoni itd., itd.

»O, glejte ga, glejte!« je vzkliknila Nada. »Kdaj pa je gospoda doktorja srečala rednost? . . . No, saj je bil res že skrajnji čas, da si pospravil svoje predale, do katerih nima moj čut za red nobene pravice. Ali naj sežgem ta papir?«

»O ti ženska pamet! Sedi k meni, da ti jo pokrepčam s poljubčkom, saj drugače me itak ne moreš razumeti! . . . Ženkišče

sladko, kaj hočeš, da ti kupim za božičnico? Ali klobuk? . . . Ali obleko? . . . Ali muf? . . . Ali vse skupaj? . . . Ali zibel? . . . Ali dete?» . . .

»Stanko!« . . . in zardevši črez ušesa, mu je Nada zamašila usta.

»Na Miklavževem semnju namreč, Nada! Pusti mi vendar besedo!« je hudomušno rekel doktor in ljubko potegnil Nado na svoje prsi, kjer je skrila svojo dražestno glavico in svojo zadrego.

»Ne, Nada! Žgali ne bomo tega papirja, ki je sad mojega dolgoletnega truda in seme, iz katerega mi vzraste sijajna slava. To je namreč gradivo za moje »Sinkronistične tabele moških triumfov«, katero moram pripraviti za tisk. Založnika in krasno pogodbo z njim že imam v žepu, zatorej sem te vprašal, kaj ti naj kupim! Pa pomagala mi boš pri mojem delu!« je dejal doktor, brskaje po svojih papirjih.

»Vsa tista pisma tvoje prijateljice sem! Iz njenih spisov imam pa itak že vse citate, s katerimi je v nič devala in zbadala moški spol kakor največja naša sovražnica. Da, da! . . . grajano blago se pač vselej rado kupi . . .«

IV.

Oh, nova dekla pri hiši! Nova metla sicer dobro pometa, včasih še predobro . . .

Do poznega večera sta urejevala gospod doktor in gospa gradivo za tiste originalne »Sinkronistične tabele«, zvečer pa sta pustila liste in lističe lepo v kupčkih po mizi, po stolih, po zofi, po tleh . . . oh! in nova metla včasih pometa prečisto! . . .

»Nada, Nada! moje »Sinkronistične tabele« in moja slava, vse, vse je na smetišču! Glej, samo te-le ostanke sem še otel iz razvalin svojega bodočega bleska!«

»Stanko! . . . Dekla . . . nova dekla, kaj? . . . Eh, škoda! Kako sem se smejala že včeraj, ko si mi samo tupatam kaj citiral. Ta knjiga bi res bila nekak bavbav zoper dolgčas! Novo sredstvo, s katerim bi se lečila hipohondrija, in s katerim bi se gladile gube čemernosti. Eh, škoda!« je ponovila še enkrat razočarana gospa Drenovčevka.

»Eh, škoda!« jo je oponašal doktor, »sedaj mi pa ničesar ne kupi, kaj? Nada, nastavi uho, da ti povem, kaj ti pa vendarle kupim prav za božičnico? . . . Hitro, drugače pa glasno povem!«

»Pa povej,« je rekla Nada in se izmuznila v kuhinjo.

»Glej, Nada, tukaj so tisti listi, katere sem še rešil nečastne pogube na smetišču. Izdam jih pa vendarle, in sicer pod naslovom »Odlomki sinkronističnih tabel moških triumfov.« Poslušaj in občuduj našo vsemogočnost na zemlji! . . .

In gospod doktor je čital:

»Žensko vprašanje.

Prvo in glavno žensko vprašanje, okoli katerega se vrti vse drugo »žensko vprašanje«, je: »Ali ga dobim ali ne?« To je seveda tajno, a nekaterim psihologom se je posrečilo, potopiti se v globino ženskega srca, kakor se potopi drzen potapljač na dno morja.

Ako ženska predolgo »pleje rože« na vrtu svojega devištva in »njega od nikoder ni«, postane vsled nestrpnega čakanja nervozna črnovidka in zagrizena sovražnica moškega spola. S svojimi strupenimi nazori si vzgaja cela krдела mladih, neizkušenih pobočnic. Moški so ji izvor vsega zla na zemlji . . . trinogi, ki izkoriščajo trpeče ženstvo, katero je treba dvigniti iz sužnosti . . . brez moralna četa, Izraelci, klanjajoči se zlatemu teletu in užitku . . .

Ako se pa končno — ob enajsti uri — vendar javi rešitelj . . . »Oh, kar je kdaj bilo, pozabljeno je!« . . .«

»Stanko,« je opomnila Nada, »ali si pozabil, da sem jaz, tvoja žena, ženskega spola?«

»Seveda, dušica, ravno radi tega sem te pa tudi hotel!«

»Čitaj dalje! . . . Dosti resnice!« . . .

»Kje sem nehal? Aha tukaj: »Kar je kdaj bilo, pozabljeno je!« No, o tej točki ni mnogo več; le še konec: »Hvaležno se vrže zakletemu vragu svojega spola v naročje in mu žrtvuje vse, vse . . . iz hvaležnosti, celo svoje prepričanje; kajti Adam je sedaj v njenih očeh blesteči angelj nedolžnosti, in ženska niti Eva ni, temveč kača, ostudna kača, katera je za polovico, večinoma pa za devet desetink kriva, ako si omaže moški svoje nedolžne roke . . .

Njen spol ji je kača, in ona se čuti poklicano, streti ji glavo . . . Kar je prej sama vcepljala v nepristranska, nič hudega sluteča dekliška srca, to so ji sedaj skrajnosti, ekscentričnosti, ekstravagantnosti.«

»Stanko, kako pa si vendar dospel do teh nazorov?«

»Žal, Nadice, da so se mi pogubili moji »Sinkronistični zapiski moških triumfov« . . . tam sem imel na stote dokazov za svoje trditve, a nič ne de! Najrazločnejšega še itak imam . . . To je le-ta poročni list! Mislim, da komentarja ni treba! . . .«

Hugon Mrak.

Spisal Ivan Pucelj.

(Konec.)

V

eki dan se je napatil Hugon nenavadno zgodaj na Predstrugo. Prišedši pa na vrt, ni krenil proti poslopju, nego je zavil na levo in šel do konca vrta, kjer je stalo nekaj sadnega drevja in srednje velika, zelo okusno zgrajena lopa. Tam se je namreč zadnji čas vsak dan nameril na gospo in Almo.

Stopil je v lopo, a bila je prazna. Na mizi je ležalo nekaj nedokončane vezenine in potrebnega blaga. Slutil je, da je kdo vendar kje v bližini; zato se je pazno oziral doli med sadno drevje.

Tam med dvema slivama je bila privezana nova gugalna mreža, in v njej je spala Alma.

Mraku je kucnilo srce. Po prstih se je plazil bliže, da ne bi je prebudil in si ne pokvaril lepega prizora. Hotel jo je tako prav dolgo gledati in občudovati.

Alma pa je bila v resnici divna. Črno krilce se je bilo nekoliko privihnilo, da so se izpod njega svetile snežnobeke čipke, ki so mejile črno krilo in svileni nogavico na desni nogi. Na nožicah je imela nizke lakaste cipelice, ki so ji čepele kakor kaki umetniški okraski. Rdeča bluza s kratkimi, v čipke se končujočimi rokavci se ji je med spanjem nalahno dvigala. Desna bela, okrogla roka ji je bila podvita pod črnolaso glavico, levica pa iztegnjena ob životu; v njej je držala lično vezano knjižico. Oči je imela zaprte z belimi, gladkimi veki, na katerih robu so rasle dolge, črne, kakor baržun mehke vejice, po licih pa se ji je razlivala neobičajna rdečica.

Hugon je stal mirno kakor vkopan, gledal, se divil, užival in globoko sopl.

Njegovega prihoda ni bila začutila; spala je trdno, mirno.

Vse je bilo tiho; slišalo se je le nje komaj slišno sopenje in lahno šumenje listja.

Hugon je stal nekaj trenutkov mirno, potem pa je pristopil oprezno bliže in je pričel njen lepi život natančneje opazovati. Tedaj pa mu je srce divje utripnilo, kri mu je šinila v lica in glavo ter mu

zmedla misli; sklonil se je malo niže na malce odprte ustnice in ondi pritisnil vroč, buren, strasten poljub.

Alma se je zdrznila, prestrašena odprla velike oči, in predno je mogel Hugon odtegniti svoj obraz od njenega, že je padla njena bela ročica s toliko silo po njegovem licu, da se je zavedel. Potem pa je kakor srna naglo skočila iz mreže, siknila jezno, a vendar ne preglasno: »predrznež, nesramnež!« topotnila z malo nožico ob tla, da se je Hugon ves stresnil, in odhitela razburjena urnih korakov po vrtu.

Hugon je stal kakor kamenit kip. Zavedal se je krivde, kesal se in sramoval; rad bi se ji bil opravičil, a komaj je bil izgovoril: »Pardon, gospica! Prosin!« . . . že mu je bila izpred oči.

In ostal je sam osramočen na vrtu in premišljal, kaj mu je storiti.

Že je hotel stopiti za njo in je prositi odpuščanja, se ji opravičiti, ji pojasniti vse, vse, in potem bi mu morala odpustiti, morala na vsak način. Pa si je zopet premislil, da ne bi bilo prav, takoj siliti za njo, ko je še tako hudo razžaljena, tako burno vznemirjena, da je boljše nekoliko počakati, si stvar premisliti in po pouku to učiniti.

Ko se je bil za hipec pomiril, pa mu je zopet prišlo na um, če ni Alma v prvi jezi napravila kake neumnosti pri gospe ali gospodu Strnadu, in ta skrb mu je vsilila v srce nekak strah, ki se mu je zdel utemeljen, in ni si upal z mesta.

Jezil se je sam nad seboj spričo tolike predrznosti, ki mu utegne nakopati sramoto. Kaj bi bil dal v tistem trenutku, da bi tega ne bil storil!

Naposled se je vdal v usodo in stopil gori v dečkovo sobo. Ves čas med poukom pa je razmišljal, kako poravna učinjeno krivdo.

Alma pa je z vrta letela naravnost v svojo sobo. Ondi se je vrgla na otomano in se od jeze razjokala. Nepopisno razžaljena, je premišljala, kako bi se dovolj osvetila za prizadeto ji sramoto.

Polagoma pa jo je minila razburjenost, in pričela je treznejše razmišljati ves dogodek. In vedno glasneje in močnejše se ji je oglašala njena prirojena sočutna dobrosrčnost, in še skoro žal ji je bilo, da ga je bila tako oštela. Saj je pač dobro vedela, da je to storil v zaljubljeni strasti, a ne morda iz kakega zlega namena.

V srcu se ji je pojavil kes, zakaj ga je imenovala predrzneža, nesramneža, zakaj je pobegnila od njega in mu ni dala prilike, da bi se bil primerno opravičil. Razmišljala je, kaj ji je storiti, kako popraviti krivdo, kolikor je je na njeni strani. Uvidela je, da mora

iti k njemu, da mu mora ponuditi sama priliko, da je zaprosi oproščenja, in da mu ona tudi rada odpusti!

Nadejala se je, da je morda revež še na vrtu, a tam ga že več ni našla. Šla je potem počasi nazaj v poslopje in stopila pred dečkovo sobo. Ustavila se je pred vrati ter slišala, da je Hugon notri. A njegov glas ni bil tako jasen, čist in močan kakor navadno, ampak tih, nizek; govoril je kratko, suho in površno izpraševal dečka.

Stopila je strani od vrat ter šla dalje po hodniku v svojo sobo. Tu je pri odprtih vratih čakala, kdaj neha Hugon poučevati. Bilo je precej daleč, a vendar se ji je zdelo, da ga sliši natančno; čutila je celo vso otožnost njegovega glasu. Domislila se je tudi, kako jo je tam na vrtu proseče gledal, kako goreče, vdano prosil: »Pardon, gospica! Prosim...« A ona ga ni poslušala, ampak bežala je strani, grozeč mu, moreč mu srce.

A sedaj je pripravljena poravnati, kar je zakrivila, morda celo več nego poravnati; desetkrat, če hoče, jo sedaj lahko poljubi, in prav nič ne bo huda, samo da bo vedela, da ne trpi več radi nje, da je pomirjen, zopet vesel in zadovoljen. To pa se ji ni pojavljalo morda spričo nastopajoče ljubezni, ampak edino le iz dobrosrčnosti, plemenitosti . . .

Začula je, da sta zaropotala stola v dečkovi sobi, potem so se odprla vrata na hodnik, in Hugon je stopil počasi iz sobe ter šel proti stopnicam.

Almi je od razburjenosti bilo srce hitreje; borila se je sama s seboj in se pripravila tudi za eventualno žrtev.

Pred svojo sobo ga je poklicala navadno kakor običajno, prav kakor bi se ne bilo nič pripetilo, in se malce smejala.

Mrak bi bil od veselja najrajši poskočil, vendar je izkušal zakriti radost, ki mu je pa z obraza kar vidno odsevala.

Nameril je korake proti Almi. Ona se je obrnila v sobo, in Hugon ji je sledil.

Snel je klobuk in ga v zadregi vrtel v levici, kakor bi ne vedel z njim kaj napraviti.

»Gospica Alma!« — je prišel mehko, uslužno in proseče ter obračal oči sedaj vanjo, sedaj na tla — »odpustite! Storil sem nevede, v razburjenosti, v razvneti strasti; hudo mi je, ker sem vas razžalil.«

Alma mu je, poredno se smeje, ponudila desnico, katero je on prijel, a ne izpustil, potem pa se je nadalje opravičeval.

In tako ji je polagoma povedal vse, vse; da jo ljubi . . . kako da jo ljubi . . . prav vse . . .

Ona pa ga je poslušala mirno, molče, a se ni več smejala. V srcu se ji je rojevalo sočutje do njega, in sklenila mu je pomagati; saj je bila baš ona vzrok vse njegove nesreče.

Pustila mu je tedaj, da ji je burno stiskal roko; slišala je skoraj biti njegovo srce, in sočutje, ki se ji je bilo pojavilo, se ji je tudi množilo, večalo . . .

Naslonila mu je glavico na prsi.

Tedaj pa se je Hugon vnovič izpozabil. Sklonil se je nad njo, prijel jo z levico za glavo na temenu, z desnico privzdignil nežni podbradek ter tako postavil obrazek v lego, ki je bila najpripravnejša za poljubovanje.

Ona je zamižala in mu ponudila ustnice.

In pil je Hugon dolg, strasten poljub, in niti smrt bi ga ne bila tedaj odtrgala od njenih ustnic . . .

»Pojdiva na vrt! Ni lepo, če sva sama v sobi!« je dejala Alma počasi, si popravila lase na čelu in, dihaje malo zasoplo, stopila na hodnik.

Hugon ji je vdano sledil.

Doli na vrtu pa je že stopical Strnad okrog svojih vrtnic, po ozkih belih stezicah pa se je izprehajala gospa, vodeč malo hčerko za roko.

Vsi skupaj so šli v lopo. Strnad pa je velel prinesiti cvička in domačega kruha. Potem pa je začel predavati o vrtnicah, malo politikovati pa lovske pripovedovati.

Hugon ga še nikdar ni tako verno poslušal kakor danes, in tudi sam je bil zgovoren, vesel, zabaven in dovtipen kakor že dolgo ne. Z obraza se mu je brala zadovoljnost, in vsa tista vidna znamenja, ki so zadnjih štirinajst dni pričevala o nastopajoči bolezni, so mu izginila, in v lica se je razlila zdrava rdečica. Oči si je pasel na Almini lepoti in poželjivo lovil njene poglede.

Pozno se je vračal domov, ves pijan sreče in tako zadovoljen, da ne bi bil zamenil za nobeno svetniško mesto v nebesih.

* * *

Pri Severjevih je bil zvečer Hugon izredno dobre volje, kakor že dolgo časa ne. Smejal se je glasno, govoril dovtipno, pil in se vedel jako živahno.

Vida je to takoj opazila, ko je prišla za trenotek v gostilniško sobo; stregla pa zadnji čas ni ona ljudi, ampak natararica, da se je laže ogibala Hugona.

Neprijetna čuvstva ji je vzbudila njegova izredna radost in ji provzročila novo boleost. Zvečer dolgo ni mogla v posteljo; slonela je na oknu in gledala v temno noč, dasi ni bil posebno lep večer.

Od juga so se bili napodili sivi oblaki in se naslonili nizko doli na zemljo. Zvezd ni bilo videti, le tuintam se je katera prikazala, kadar so se deževni oblaki nekoliko pretrgali in razredili. Za trgov v obcestni mlakuži se se oglašale žabe, izprva s pohlevnim »ui, ui, ui«, zatem z nekoliko glasnejšim »mu, mu, mu« in končno so pritegnili basisti svoj »rega, rega«, nekaj časa bolj tiho, nekako za poskušnjo, potem pa vedno glasneje in močnejše. Tupatam je tudi zalajalo zaspano kuže ter si s tem kratilo dolgčas. Drugače pa je vse bilo mirno, pokojno . . .

Hugonu se nocoj tudi ni ljubilo v posteljo, ko je došel domov. Današnji dan se mu je zdel preslovesen, da bi ga smel tako navadno in zgodaj končati.

Sedel je h klavirju in pričel par Fiedlovih in Chopinovih nocturn. A nocoj mu ti sentimentalni, otožni glasovi niso prijali. Premišljal je, kaj naj bi izbral, da bi se prilegalo njegovim čuvstvom, a nič dostojnega ni mogel najti. Končno pa je ubral razposajene dunajske valčke in koračnice ter jih igral dolgo, dolgo. In igral je burno, razvneto; saj bi bil od blazne radosti najrajši plesal okrog klavirja.

Vida je čula to igranje, saj so ji po mirnem, tihem zraku glasovi tako razločno pluli do ušes; tudi umela je dobro te zvoke in se borila sama s seboj.

Pred duhom se ji je razvijalo življenje izza zadnjih let. Spomnila se je prvega pogovora s Hugonom in vtiska, ki ga je napravil nanjo. In dalje so se ji prikazovali sami prizori izza dobe mlade, srečne ljubezni . . .

Mrak, ki jo je bil tako kruto prevaril, se ji je zdel nocoj zopet nenavadno dober, pošten, značajan, ko je tako-le razmotrovala prejšnje njegovo početje. Nikakor ni mogla verjeti, da je res poteptal vse svoje lepe čednosti, vsa svoja blaga svojstva, vse ono, kar ga je delalo v njenih očeh najboljšega, najpopolnejšega človeka. Ne, tako se ni mogel izpozabiti, se ne pokvariti za vselej, ampak preokrenil je le začasno!

A hipoma se je otrsela te nade, ker jo je današnji dan docela pokopal. In njeno srce, ki se je bilo z vso silo oklenilo Mraka, je

čutilo zopet nadzemske bolečine. Krčilo se je in iztegovalo, silno bilo, kakor bi hotelo počiti, ji raznesti prsi.

Dasi se je že večkrat prej silila, da si ga izbriše iz srca, prečene iz glave, vendar ga ni mogla pozabiti. Zdaj pa je čutila, da se to mora zgoditi.

In ta neizprosna, železna sila ji je bila težka, bolečina, usodna.

Pričela si je dopovedovati, da ga ne ljubi, da ga sovraži, zaničuje, a ni se mogla prepričati. Izkušala si ga je ogrditi, a ljubav njena je bila tako silna, da je sproti vse oprala, ublažila.

Pa pozabiti ga mora! A kako?

Slonea je na oknu, zrla brezčutno, nemo v temno, pusto noč, hrepenela po rešitvi, pomoči. Mislija je in mislija, ugibala, iskala, toda zaman! Iz jasnih oči pa so ji polzele solze po lepih licih...

Od južne strani je pričelo polagoma bobneti, vedno bliže in bliže, naposled pa je zagrmelo prav nad trgov in jelo po malem kapatu.

Klavir je utihnil, kučki so se poskrili in umolknili, žabe pa so še silneje napele grla, menda od veselja, da so učakale dežja.

Čim dalje je Vida ugibala, kako bi dosegla, kar mora doseči, tem bolj se ji je srce privajalo bolečinam, se utijevalo in postajalo vedno bolj neobčutljivo, možko, trdo.

Sklenila je za trdno, da si ga hoče izbiti iz srca, da ga hoče sovražiti, ker ga mora sovražiti, in da ga mora pustiti, ker ga hoče pustiti vnemar.

Solze, ki so ji prej silile iz oči in ji hladile boleščino, so se ji ustavile.

Pri oknu ji je postalo hladno, in tudi dež, ki je vedno silneje mrščal, jo je pričel močiti po obrazu. Zaprla je okno in pokleknila pred lično izdelano sohočo Matere božje, pred katero je v rdečem kozarcu brlela lučca. Nje utripajoči plamenček je metal po čedni spalnici mistične sence. Vidka je najprej opravila večerno molitev. Zatem pa je pričela goreče, včano prositi dobrotno Mamko, naj ji izprosi moči, da hoče mogla izvršiti storjene sklepe.

In vidno je čutila, kako ji raste med molitvijo moč in volja; vedno močnejšo in nekam potolaženo se je čutila. Vedno zaupljiveje in srčneje so ji šepetale nedolžne ustnice: »Češčena si, kraljica!« ...

VI.

Ko je bil Mrak odšel s Predstruge, je postajala Alma slabe volje. Razmišljala je današnji dogodek, in neko neprijetno čustvo se ji je porajalo. Čim dalje pa je vse premišljevala, tem bolj se je

zavedala, da je danes zakrivila velikansko neumnost. Čutila je prav dobro, da se je proti svoji volji zapletla nekam, odkoder se ne izvije prav izlahka.

Ko pa je legla v posteljo, pa tudi ni mogla zaspati, časi bi bila prav rada. Vedno in vedno ji je očitala vest, da je danes nekoliko prenačljeno in nepremišljeno ravnala.

Zakaj se mu je vdala? Zakaj mu ni povedala, da ga ne ljubi, pa da ga ima sicer za prijatelja, da ga spoštuje? Zakaj se mu je kazala tako vdana, sočutna, zaljubljena? Zakaj, čemu vse to? Mari bi mu bila povedala resnico, ga utolažila kako drugače!

A kar je storila, ni storila iz hudobnosti, sebi v zabavo, za kratek čas — ne, ker sicer je sedaj ne bi bolelo srce, ne bi se kesala, ampak smejala bi se, in kako . . .

O, saj je včasih že napravila kako tako neumnost, zlasti prej še pred par leti, ko je prvič bila v dolgih krilih. Tedaj se je vedla jako razposajeno; na promenadah je bila kakor živ hudiček v velikansko zabavo sebi in tovarišicam. Kako so tedaj noreli in se vrteli za njo! Tudi marsikako pisemce, lepo dišeč biljetek, nebroj šopkov in drugih takih malenkosti si je na ta način pridobila. A nikdar je ni nič ganiło, nikdar se ni pokesala. O, kolikrat je že kdo umiral za njo, koliko jih ji je že lepše, drugače govorilo nego Hugon, a še nikdar se ji ni ničže smilil, vsem je odgovarjala s svojim značilnim, nagajivim smehom. To pa, kar je storila Mraku, dasi iz najboljšega namena, to ji je vznemirjalo vest, ji očitalo nepremišljenost, neusmišljenost.

Zakaj vse to?

In vendar ga ne ljubi, ga ne more ljubiti!

Morda bi bilo celo zanjo boljše, da bi ga ljubila. Pa zakaj ga ne bi? Prijatelja sta že tako; od prijateljstva pa ni več daleč . . .

Toda čutila je, da ne more nikdar ljubiti.

Ljubezni ni čutila še nikdar. Pač nekđaj, ko je bila še prav mlada in je čitala nekaj takih knjig, se ji je v fantaziji vzbudila ljubav. Tedaj si je naslikala ideal, in za tem idealom je hrepenela, ga izkušala doseči, sanjala noč in dan o njem, a žal, njen ideal ni bil živ . . .

Pozneje, ko je bila že nekoliko starejša in je uvideala, da je svet malce drugačen, nego si ga je naslikala, se je bila pa že njena narava toliko izpremenila, da je postala popolnoma neobčutljiva za notranje življenje. Tovarišice so jo zato celo nazivale žensko brez

srca. Ona pa se jim je smejala, in smejala se je tudi, ko se je bila sama prepričala, da je res taka.

A povsem brez srca pa le ni bila; to je čutila zlasti nocoj, ko je razmišljevala današnji dogodek in ugibala, kako bi vse to še za časa popravila, poravnala. Njena vihravost jo je izprva silila, da mu jutri pove vse kar naravnost, da mu pojasni bolj natančno, kako se je to zgodilo, iz katerih vzrokov in nagibov, da je ne bode sodil slabo.

Čim dalje pa je ugibala, bo li prav tako ali ne, tem bolj je bila nezadovoljna sama s seboj. Končno se je odločila, da bode molčala, dokler se ne vrne v Trst; odide pa skoraj, in takrat mu tudi vse pove in razloži.

Potem je pa vendar zaspala. —

* * *

Nekaj dni po tem dogodku je minilo brez posebnih prilik.

Hugon Mrak je hodil z največjim veseljem in navdušenjem na Predstrugo in užival ondi najlepše dneve svojega življenja. Najrajši bi bil ves ljubi dan tičal pri Almi, govoril le z njo. Sama pa nista bila odslej prepogosto. In če se je taka prilika ponudila, je bila tako kratka, da je moral biti izredno uren in spreten, da jo je utegnil poljubiti.

Kakor pa je to ugajalo Almi, tako ni bilo Mraku po volji, in bolelo ga je od dne do dne bolj, zlasti še potem, ko se je prepričal, da je vsega tega kriva Alma.

Oh, ta Alma! Ali bi se ji maščeval za vse zlo, katero mu sedaj učinja, ako bi kdaj mogel, si je včasih zatrjeval, ali vselej si je tudi priznal, da tega ne bi nikdar storil, ker je le šibek, slaboten peresček nasproti njej, le neznatna igračica v njenih rokah.

Mučil se je od dne do dne naporneje z ugibanjem, kako bi izpremenil ta položaj; spoznal pa je, da je to nemogoče, in zato je bil vedno nezadovoljniji, otožnejši. To pa je tudi vplivalo na njegovo telo; bledeel je in hujšal, doma pa ga je mučila nervoznost in mu razjedala živčevje.

Tako stanje mu je bilo neznosno, lajšal pa si ga je s pijačo. Pil je mnogo vsak večer. To pa je bilo še slabše; njegovo telo je bilo preslabotno, duh preveč utrujen, izmučen . . .

* * *

Počitnice so se bližale koncu. Baš teden dni, predno bi bil moral Strnadov deček oditi v šolo, pa si je Alma izmislila neki večer, da drugi dan zvečer odpotuje.

Strnad in Strnadovka sta seveda najodločneje ugovarjala, jo vabila na vse načine, naj ostane še mesec dni ali pa vsaj še ta teden, dokler bo Checo doma, toda vse vkup ni nič zaleglo.

Alma je bila tudi precej svoje glava, in to sta dobro vedela oba, zato je nista potem več silila, ko sta se bila uverila, da jo je resna volja odpotovati.

Pričela je takoj pospravljati svoje reči, da jutri prej vse opravi.

Zvečer pa je pisala Mraku pismo. Napisala je dolgo pismo. Spočetka mu je pojasnila, obrazložila vse, opravičila sama sebe, proti koncu pa ga je prosila oproščenja z izgovorom, da ni mogla ravnati drugače.

Prebrala je pismo, a nikakor ji ni ugajalo. Zdelo se ji je pre-dolgo in nikakor sposobno, da bi zatrla, uničilo ljubezen, ampak bi jo le razvnelo, povečalo, vzbudilo nove nade in upe.

Raztrgala ga je in vzela nov papir. Potem pa je zapisala z veliko naglico:

»Cenjeni gospod Mrak! Jutri odpotujem. Videla se bržčas ne bodeva nikdar več, bodite pa veseli radi tega! Kar se tiče najinega razmerja, moram priznati, da je bila to nepremišljena neumnost, ki bi pa utegnila roditi zle posledice, ako bi dalje trajala, in zato jaz odpotujem. Prosim Vas, gospod Mrak, tudi, da ostanete jutri doma ter se s tem izognete vsem sitnobam slovesa. Zdravi!

Alma.«

Čutila je sama, da je zapisala nekaj, kar bo bolelo, mučilo, trlo, morilo. Bala se je sama, še enkrat prečitati pismo, ker bi ga potem morda zopet raztrgala, ko bi se ji iznova pojavilo sočutje do njega.

Vzela je nekako razvneto kuverto, vtaknila pisemce vanjo in naglo zalepila, da bi si kako ne premislila. Potem pa ni hotela nič več na to misliti.

Drugi dan pa, ko je bil Mrak jedva vstal, se je že pojavil Strnadov hlapec s tem pismom pri njem.

Mraka je pismo presenetilo. Neumljiva slutnja se ga je polastila. Z nervozno radovednostjo je list odprl in naglo preletel z očmi kratko, lakonsko vsebino, potem pa ga položil na klavir.

Nekaj korakov je prestopil popolnoma miren po sobi, le lice mu je bledele.

Pričel je hitreje, stopati, vedno hitreje. Žile so se mu napenjale, kri je urneje krožila, srce je utripalo vedno burneje, tesneje . . . Na čelo mu je silil pot, in senci so bili že vsi znojni.

Misli so se gnetle, verižile, kopičile, se trgale, spletale, razpletale . . . vse navzkriž.

S tresočo roko si je obrisal pot raz čelo in se malce preganil, namenoma stresnil, kakor bi si hotel pregnati neprijetno, mučno stanje. A čutil je, da nima dovolj moči za to.

Prihajalo mu je slabo. Živčevje mu je drgetalo, kri je vrela, a po hrbtu je čutil mraz.

Izpil je pol kozarca vode.

V nogah je začutil popolno nemoč. Zgrudil se je vznak na stol in zakrilil po zraku s tresočimi rokami.

Nehote mu je ušlo komaj slišno, obupno: »Alma!«

Pa kakor bi se bil prestrašil, se je pri tem nekoliko zavedel, se ozrl jasneje po sobi ter se takoj hotel napraviti močnega, zdravega.

Vendar se ni mogel opomoči, nikakor ne!

Pogreznil se je zopet v nekak polusen, zrl topo predse in sopol globoko, bolešno . . .

Tam zunaj pa je bil lep, jasen, vesel dan. Na ulici so se igrali otroci, kričali, peli, jokali. Tudi vozovi so drdrali, ropotali, a danes ga ropot in otročji krik nista motila. Tudi tiktakanje ure na steni je bilo precej glasno, a danes ga ni slišal; muhe so posebno sitno brenčale in kar po njem lezle vsevprek, a on jih ni čutil.

Nem, miren je sedel na stolu, telesno brezčuten, a tam v globočini smrtno ranjene duše, tam pa je divjal vihar, orkan . . .

Misli so se mu počasi umirile, se zvezale v celoto, ko je pojenjal prvi, a ne najhujši naval.

Vzbujena zavest ga je prepričavala o strašni, obupni istinitosti.

Čutil je, da se pogreza v neko nedogledno globočino, odkoder mu ne bo nikdar izhoda, nikdar rešitve.

Kolikor bolj se mu je vračala zavest, toliko bolj se je silil, da bi se pokazal moža, samostojnega, orjaškega, ki ne vztrepeta pod vsakim udarcem kakor list na veji, ki ne tarna, ne obupuje ob hudomušnosti zle usode. Za to pa je treba velikanske moči, a on se je prepričal, da je nima.

To pa ni bil udarec le za ljubavne čute njegove, ampak tudi za njegov samosvestni, moški ponos.

Pričel je obsojati Almo. V strasti, v zaslepljeni razburjenosti ni mogel spoznati resnice; sodil je pristransko in najgrje, najnižje mislil o njej.

Pa to ni pomoglo. Najsi ji je pripisoval najpodlejša svojstva, vendar si je moral ključno priznati, da jo še vedno ljubi, strastno ljubi.

Vse lepe sanje izza zadnjih dni so se mu še živeje obnavljale, kakor bi ga hotele dražiti, mučiti. A sedaj je vse izgubljeno, mrtvo.

Le začasna igrača ji je bil . . .

»Nepremišljena neumnost!« mu je šumelo po ušesih. Ona ime-njuje neumnost, kar je njemu pogoj vsega, pogoj sreče in življenja! . . .

Prepričanje ga je sililo, da mora storiti temu kratek, odločen konec. Uvidel je, da mu ni živeti, ako hoče, da ga ne bode samega sebe sram, da ne izgubi vse veljave v svojih očeh.

Zahrepenel je po smrti!

A pojasnilo se mu je tudi nasprotno mnenje, in lotevala se ga je malodušnost.

»Ha, ha!« se je smejal sam sebi, kakor bi se hotel s tem uto-lažiti, »radi ženske se pa vendar ne umorim!«

Pa takoj se je zopet sramoval takih malodušnih sklepov in se bodril z mislijo, da se mu je končati ne radi ženske, ampak radi samega sebe in zase.

Boril se je sam s seboj in se nagibal zdaj sem, zdaj tja.

Ko pa je samega sebe prepričaval, da bi bil samomor še malo-dušnejše dejanje, nego pa moško prenašanje življenja »klofute«, tedaj se mu je zdelo, da se mu vse roga, da ga vse zasmehuje, njega brezmožnega bojazljivca.

Včasih si je domišljal, da je nenavaden, poseben človek, da ima izredne zmožnosti v sebi; sedaj pa, ko se ga je lotila resnična potreba, ni imel niti toliko moči, da bi se rešil življenja, katero je toliko sovražil.

Ko pa je dalje razmišljal, mu je prišlo tudi nehote na um, kaj je on storil z Vido, in da je to morda kazen, poravnan račun . . . In čim bolj je primerjal svoje ravnanje z Alminim, toliko jasneje je uvideval, da je on vse grje postopal z Vido.

Začutil je potrebo, da ji mora vse pojasniti, da se ji mora opravičiti. Sicer se mu opravičevanje in zagovarjanje še nikdar ni zdelo prav lepo in moško, a v tem slučaju je sklenil, da to stori, naj si Vida misli o njem, kar hoče.

Najrajši bi bil šel takoj k njej, ji obrazložil vse, je prosil opro-ščenja, in vsemu bi bilo zadoščeno. Spomnil pa se je, da ne sme danes z doma.

Ko je bil nekoliko mirnejši, je sporočil Strnadu z vizitko, da ga danes in jutri radi bolehnosti ne bode na Predstrugo.

Ostal je res ves dan v sobi, dasi mu je bilo to zelo mučno, ko je bil takorekoč prisiljen vedno razmišljati eno in isto stvar in

ni imel prilike, se s čim razvedriti. Šele na večer je šel malo na izprehod.

Tretji dan pa še je zopet odpravil na Predstrugo. Oj, to je bila težavna pot! Vedel je dobro, da ni Alme več tam, pa bal se je kraja, bal predmetov, ki mu bodo vzbujali boleštne spomine.

Na obrazu so mu začrtale borbe zadnjih dni vidne znake. Strnad ga je takoj vprašal, če je bil nevarno bolan. Tudi gospa ga je opomnila, naj se čuva, da se bolezen ne pohujša.

On pa je molče poslušal prijateljske dobrohotne opomine.

Vsak dan pa je šel teže na Predstrugo ter komaj čakal, da mine zadnji teden; saj je bilo sedaj na Predstrugi vse tako prazno, pusto, dolgočasno in mrtvo. Strnad in Strnadovka sta bila sicer prijazna, ljubezniva, a njemu se je vendar zdelo vse tako odurno, neprijetno.

Ko pa je zadnji dan odhajal s Predstruge, mu je bilo najtesnejše pri srcu. Prav živo so se mu porajale misli o minolih počitnicah. Čutil je, da je v tem kratkem času doživel nekaj novega, nekaj usodnega, da je iz lahkomišelnega mladeniča postal resen starec . . .

Zvečer pa je iskal prilike, da bi govoril z Vido, a ona je bila nekaj bolehnata in zato v svoji sobi. Naslednje dni je celo ležala, vendar bolezen ni bila opasna.

Spričo tega se Mraku dolgo ni ponudila prilika, da bi z njo govoril, da bi ji vse pojasnil, razložil in se opravičil.

S tem ni hotel sicer nič posebnega doseči, vendar ga je neprenehoma nekaj sililo, kakor da s tem izvrši neko delo, ki je velikankega pomena.

Pričela se je zopet šola. Poslej je živel po starem, navadnem redu, samo malo manj je zahajal v družbo. Doma je igral poredkeje in večinoma same otožne skladbe. Nervoznost ga je vedno bolj mučila.

Čutil je povsem, da nazaduje na vseh koncih, da počasi propada.

VII.

Bil je otožen jesenski dan. Po nebu so se vlačili tenki, redki megleni oblaki. Bilo pa je še dosti toplo navzlic pomenu času.

Vida se je šetala po vrtu danes prvič po bolezni. Ni bila sicer še povsem trdna in popolnoma dobra, ali vendar je silila ven na prosti, sveži zrak, ven iz zaduhle sobe.

Bila je nenavadno otožna in zamišljena, ko je opazovala trudno, umirajočo naravo, orumenelo listje in usehla cvetke.

Mrak je posedel po kosilu še malce sam pri kozarcu vina. Tedaj pa je zapazil, da je Vida sama na vrtu, ter takoj uvidel, da je sedaj pravi trenotek. Vstal je in se napotil naravnost na vrt.

Vida ga je ugledala že od daleč, in dasi je videla, da gre naravnost proti njej, je vendar ostala popolnoma mirna; samo radovednost se ji je vzbudila, češ, po kaj gre. Vedela je dobro, da ni sedaj Alme več na Predstrugi, a drugega ni vedela ničesar.

Mrak se ji je spodobno priklonil. Ona mu je odzdravila.

Malce je premišljal, kako bi jo ogovoril. Najrajši bi jo bil tako kakor prej: »Poslušaj me no, Vidka!« a čutil je predobro, da nima sedaj več te pravice, da je sam zavrzel, uničil to pravico. Pa tudi ona ga je gledala povsem resno in tako hladno, da se mu je videla popolnoma tuja.

»Oprostite, gospodična, da vas motim!« S temi besedami je pričel Mrak, a izgovoril jih je tako čudno, ni mehko ni trdo, povsem brezčutno, kakor bi se silil, kakor bi vršil samo svojo dolžnost.

»O prosim, prosim! Česa pa želite, gospod Mrak?« se je precej prijazno odzvala Vida, kakor bi se kazala pripravljeno, da mu s čim postreže, kaki želji njegovih ugod.

Obstala je pred njim sredi steze in pričakovala, kaj prične.

Mrak je bil v zadregi. Ko pa le ni mogel tako molče dolgo stati pred njo, je zopet izpregovoril: »Od dne do dne čutim živeje, da vam moram natančneje razložiti in pojasniti svoje razmere ter vas prositi oproščenja za krivdo, kolikor je je na moji strani . . .«

Vidi se je v tistem hipu jasno izražala nevolja na obrazu, ki je bil spričo boleznih nekoliko blede. Dozdevalo se ji je, da se ji hoče Mrak sedaj zopet prikupiti in prilizniti, da hoče morda zopet ponoviti stare razmere, in to se ji je videlo takoj podlo in neznačajno, da se ji je pričel Mrak vprav studiti.

Zravnila se je ponosno pred njim, ga pogledala odkrito v oči in mu ustavila besedo: »Tega ni treba, gospod Mrak, bolje je tako!« . . .

Počasi se je obrnila od njega in šla po vrtu.

Mrak je stal na mestu kakor vkopan. Niti dihati ni mogel, po ušesu pa so mu odmevale njene odločne, ponosne besede. Kako velika, junaška, nedosežna se mu je videla ta hip Vida, in njena prisotnost se mu je zdela kakor nekaj svetega. Čutil se je njej nasproti tako majhnega, nizkega in se prepričal, da je ni vreden.

Vendar pa ga je njen odgovor bolel, pekel, žgal . . . Kako rad bi se ji opravičil, in potem bi bil zadovoljen, srečen, vesel, samo da

bi ona o njem ne sodila slabo. A vsiljevati se ji dalje ni smel, saj je bil že dosedaj preveč predrzen.

Obrnil se je torej prav počasi, in ko se je uveril, da ni tu zanj več mesta, je počasi stopal z vrta, prav počasi, a trdo, kakor bi šel v grob. Čutil je, kakor bi lezla zadnja iskrica življenja iz njega.

Vida je slišala njegove počasne korake. Domislila se je, da ga je morda ravnokar napačno obsodila in mu v tej zmoti zadala težek, bridek udarec. Pojavilo se ji je iznova sočutje do njega; obrnila se je nazaj in ga poklicala po imenu.

A Mrak je bil že daleč z vrta in ni čul njenega glasu.

Vida pa je zbrala vse svoje moči in izdihnila počasi vdano:
»Bodi!«

Naslonila se je na jablanovo deblo, in v jasne, modre oči sta ji pritekli dve svetli solzi in se ondi nekaj časa čudovito lepo svetili.

Potegnila je sapa in odtrgala zopet nekaj suhega listja, ki je polagoma, komaj slišno v kolobarjih šuštelo na tla . . .

Zvečer pa je Mrak pisal do deželnega šolskega sveta prošnjo za premostitev, in roke so se mu nekoliko tresle.

V mraku.

Iz okna sem na mrtvo polje gledal . . .
Mrak sem od reke se počasi je valil . . .
Od dolge, trudne so poti spod neba
snežinke padale . . . skoz nje vihar je vil . . .
Skoz nje je vil . . . ko roj metuljev belih
ob moje okno jih je včasih zadrevil,
po njem polzele so ko težke solze,
ko bi ta mrak brezmejno tožen se solzil . . .
Zapel je, zvon . . . Boječe, trepetaje,
z viharjem težko se boreč, plul spev je v svet,
in meni dahnili so toplo v dušo
spomini iz nekdanjih jasnih, zlatih let . . .
A zašumele vetra so peruti,
v vrtincih divjih, jeznih zlobno razpodil
pobožne glase črez planjavo belo
vihar je . . . Težke solze mrak je lil . . .

Ivo Šorli.

Matematiški problem v slovnici.

Spisal Fr. Ilešič.

(Konec.)

IV.

sklanji števnikov smo že vse povedali, kar navadno uče slovnice. Pravilno se govori: s tremi goldinarji, izmed desetih učencev; tako tudi: z dvema se je pripeljal, s tremi, šestimi (sc. konji); nadalje: od dveh do štirih (sc. ur) imamo šolo; od dveh do petih (sc. ur) se učimo; ob eni, ob dveh, treh, petih; tako tudi: po štirih hoditi (sc.

udih).

Vprašali bi pa lahko, zakaj sta ohranila baš nom. in akuz. svoj samostalniški značaj. Tu moremo le ugibati; kar zavzema po času in pomenu prvo mesto med predstavami, to je logiški osebek, navadno tudi slovniški, katerega sklon je nom.; kadar torej poudarjamo število, je njega jezikovni izraz nom., narobe, kadar je števnik v nom., se odlikuje med predstavami število kot samostalen pojem. Tožilniško razmerje je sicer imenovalniku direktno nasprotno, vendar baš vsled tega eminentno, bi rekel, z njim recipročno, da dostikrat ne veš, ali je nom. osebek ali akuz.; že v stavku »pet hiš je pogorelo« se lahko podvomi, kateri sklon je pet. Glede na to stvarno zamenljivost in pogostno jezikovno (oblikovno) enakost obeh sklonov nam ne more biti pretežko umljivo, da se je tožilnik pet ohranil z imen. pet.

Obratno vprašanje: Zakaj in kako smo dobili iz stsl. besedila: »bezъ pęti mestъ« naše: »bez petih mest«? Mislimo si stavek: bojevali so se »na peti mest«; z mestnikom »peti« je slovniški izraženo razmerje med bojevanjem (oziroma: bojevniki) in številom pet; vsak pa misli s tem stavkom na krajevno razmerje med bojevniki in dotičnimi mesti, ne številom; temu dobremu čutu pa je bila neizogibna posledica, da je beseda mesto stopila v mestnik: *bojevali so se na peti mestih; tako ujemanje samo v sklonu se nahaja že v stari slovenščini: inęmъ pęti planitomъ, za: inęhъ pęti planitъ; na tej stopnji so ruska izrazila: съ šestiju episkopy, съ šestuju desjatiimi kazami itd. in češka: desíti pannám decem virginibus (Mikl. IV., 478—479); 2 desítky se k 5ti desítkam přirazí; 1 sto k osmi stům se přirazí.

V izrazilu »na petih mestih so se bojevali« je en člen ali ena osnova krajevnega razmerja dejanje bojevanja ali bojevniki, druga osnova pa ni več število; odstopilo je to veljavo »mestom« kot nekak *accedens*; *accidentia* pa so tudi vsi prilastki, posebno pridevniški, zato se je števnik poenačil pridevnikom tudi na obliko: na petih mestih, kakor na lepih mestih.

Vsled tega razvoja se je izgubila stara samostalniška ednina: peti, peti, pri peti, s petjo in se nadomestila s pridevniško množino, ki pa ne izraža več pojma števila, ampak *accedens* štete reči.

Če hočemo izraziti razmerje do kakega števila in v ta namen rabiti števnik v različnih sklonih ali ga sklanjati, potem nam nedostaje sklanje: stara edninska sklanja se je izgubila, nova množinska ne ustreza misli.

Številni pojmi ali neimenovana števila ter razmerja med njimi so predmet abstraktnega štetja in računanja; za abstraktno štetje in računanje z neimenovanimi števili torej nimamo več sklanje.

Čehi tudi v tem primeru lahko sklanjajo svoje števnike, ker imajo edninsko abstraktno sklanjo: do *devíti*, doplnime 7 do 13 *6ti* (slov. *s šestjo), násobení *11ti* (množenje *z enajstjo); 24 : 6 se čte 24 deleno 6ti nebo 6 do 24ti, $\frac{24}{6}$ se čte 24 lomeno 6ti; po tem zgledu tudi: 4 násobeny 3mi, násobíme 4mi.

Tako računajo tudi Rusi: meždu *desjatju* i *dvadcatju* budetъ devjat drugihъ čiseltъ. Odšteta vajo tako: 1 izъ 8-*mi* (= vosmi) budet 7, tako tudi: izъ 7-i, iz 6-i, iz 5-i; množijo tako: semju 4 = 28, semju 5 = 35, ali triždi 7 = 21; stavijo pa nalogo: 584 umnožitъ na 7, 5 umnožitъ na 3. Nadalje nahajam pri deljenju: 9 zaključaetsja vъ 48-*mi* (= sorokâ vosmi) 5 razъ; pjatъ vъ tridcati sodéržitsja šestъ razъ. 6 bezъ 4-hъ (= četyrěhъ) ravno desjati bezъ vosmi. 16 otnositsja kъ 8-*mi* takъ, kakъ 10 kъ 5-ti. — Odin, dva, tri, četyrje se ravnavo po pet; zato: 1 izъ 4-hъ tri.

V slovenščini pa morajo biti števniki kot izrazi neimenovanih števil nesklanljivi. Vendar bi to deduktivno izvajanje bilo brez trdne podlage, če ga ne bi mogli nasloniti na empirske podatke.

Žal, da vir empirije tod slabo teče; zlasti za formalno množenje ne bo lahko najti v ljudski govornici primerov, ki ne bi bili iz šole. Odšteti od česa kaj, posebno pa množiti kaj s čim, to niso poljudni izrazi. Čehi pravijo poleg 4 násobiti 3mi tudi 4 vedeny do 3 in Rusi: umnožiti na tri, latinski: per, cum, in. Pri deljenju govore Čehi: deleno 6ti, 6 do 24ti; Rusi rabijo vъ s petim sklonom.

Tem laže pa se opiramo na nedvomno domače izraze: do tri šteti, do pet šteti. Do treh, petih šteti, to bi bilo časovno določilo. Nadalje ni prezreti takih-le izrazov: šest do sedem metrov visok, dve do tri ure; v teh primerih ne kaže predlog *do* krajevnega bližanja, marveč duševno gibanje in ugibanje med številom 6 in 7; v Wolfovem slovarju nahajam sicer: 20 bis 30 izraženo z »dvajset ali trideset« prav kakor v latinščini *viginti vel triginta*; vkljub temu pa imam tudi ono izraževanje za domače, prim. Pleteršnika pod besedo do (b): do sedem ur hoda; tudi v tem izrazilu spada predlog k številniku, ne k samostalniku, kaže razmerje s številom, ne z urami, in številnik je neizpremenjen.

To izraževanje nam je kažipot za rabo številnikov pri računanju z neimenovanimi števili; množiti nam je tri s pet, deset s petnajst, pač tudi deset s štiri, tri, dve; štiri, tri, dve bomo ravnali po sledečih številnikih pet, šest, kakor se nam to že kaže pri naših množilnikih: dvakrat, trikrat, štirikrat, ne: dvakrata, trikrate ali kaj takega, in v srbohrvaščini; samo »ena« utegne biti izjema, pri tem številniku se namreč število štete reči ujema s številom pojma.

Pri ulomkih je stvar nedvomna: ena celina, tretjina; eno petino odšteti, z eno petino množiti itd. Namesto celina je primeren tudi celek kakor v češčini. Če hočemo imeti pridevnik, moramo rabiti ženski spol: ena cela kakor ena, dve, tri, štiri. Češki tudi berem: číslo sestávající z celych a zlomků.

Algebrajski bomo z vsemi drugimi Slovani računali: *b* odšteti od *a*, množiti z *a* — brez sklanje; sklanjati teh števil morda sploh ne bi nihče izkušal, spodaj pa tudi pokažemo, da bi sklanja bila neumestna.

Izmed slovanskih jezikov imata češčina in ruščina prvotno, staroslovensko stanje, takisto tudi govornica preprostega naroda po mnogih krajih poljskih. Vendar je poljščina izvečine izgubila staro i-jevsko sklanjo, z njo pa sklanjo številnikov sploh ter rabi najrajša obliko pięciu po vseh sklonih, kadar se štejejo moške osebe, v drugih primerih le v 2., 3., 5., 6. sklonu, v imenovalniku in tožilniku pa pięć (Mikl. IV. 58). Poljščino bomo po takem primerjali s srbohrvaščino, ki pet sploh nič več ne sklanja; pri dva, oba, tri, četiri zastopa za predlogi tožilnik vse druge sklone: za dva, za tri, od dva do tri, tudi kadar je štetje konkretno: tražio sam ga u tri kuče, kod dvije sestre, stoji na dvije noge itd.; sklanjajo se le brez predlogov, »kad stoje sami bez ikakve druge riječi, koja bi trebalo da stoji s njima u istom obliku« (Daničić, Oblici, 42). Če prav razumem Dani-

čiča, misli tu na primere kakor nemški: mit vieren fahren, toda mit vier Pferden; vsaj tako je pri vseh števnikih od tsi (= tri) in štiri počenši v sorbsčini: z imenom štete reči se lahko rabijo brez sklanje prav kakor v nemščini, kjer se števniki (izvzemši ein, einer) ne smejo sklanjati s pridejanim imenom, le zwei in drei dobivata v 2. in 3. sklonu končnice tudi poleg samostalnikov, če ni pred njima druge krepko sklanjane besede: zweier Männer, zweien Männern, toda: dieser zwei Männer, diesen zwei Männern.

Kako se v sorbsčini abstraktno računa, mi ni bilo možno zvedeti; vendar utegne tudi to biti uravnano takisto kakor v nemščini, kjer se v abstraktnem štetju niti eins, zwei, drei ne izpreminjajo; to domnevam radi tega, ker se sorbski števniki, če se sklanjajo, pregibljejo kot pridevniki v množini (celo v 1. sklonu).

Glede na to množinsko, pridevniško sklanjo sta si sorbsčina in slovenščina podobni ¹⁾ ter nekako v sredi med češčino in ruščino, ki imata staro edninsko, samostalniško sklanjo, in med srbohrvaščino in poljščino, ki izgubljata sploh vsako sklanjo.

Ali je imela srbohrvaščina kdaj sklanjo petih, petim? Kakor kaže poljščina, niti to ni potrebna stopnja do nesklanljivosti.

Med onima dvema skupinama se slovenščina že pri konkretnem štetju bliža skupini z nesklanljivimi števnik; že zgoraj smo navedli nedoločne števnike, potem besede: sto, tisoč, pol četrt, ki se pri nas ne sklanjajo, pač pa v tistih slovanskih jezikih, kjer se sklanjajo tudi drugi določni števniki. —

Kako da hočejo slovanski jeziki število precizno izražati kot pojem, se vidi tudi iz tega, da stavijo radi samostalniški distributivum, kadar ni navedena šteta reč: dvoje priobretaję duas res acquirens (Mikl. IV. 66), slov. na dvoje razcepiti.

Števniki so sploh kaj radi nesklanljivi; v nemščini so kakor sploh v germanščini vsi števniki od fünf počenši vedno bili brez sklanje (le imenovalnik na *e* se je nahajal in se še nahaja in včasih dajalnik na *en*), Grimm, I. 760. Latinski glavni števniki od quattuor počenši, grški od πέντε počenši so nesklanljivi; vzrok za to mejo je isti, kakor smo ga zgoraj navedli za mejo slovanskih »nazornih« in abstraktnih števnikov. Navadno se misli, da je ta nesklanljivost ostanek iz one dobe, ko še indogermanski pridevnik sploh ni poznal sklonov (Brugm. II, 474), baš radi nje da so slovanski jeziki pustili stare števnike od pet počenši ter jih nadomestili s poznejšimi ab-

¹⁾ Prim. tudi edino njima lastno dvojino.

strakti (II, § 169.); toda tega mi ni še nihče pojasnil, zakaj so baš *zi* pridevniki ostali brez sklanje: ker nimajo nič opraviti s kvalitetami niti v zmislu pridevnikov niti na njih mesto stopajočih zaimkov. Če je vse to res, potem smemo trditi, da se zdaj v slovanskih jezikih ponavlja težnja indogermanščine pred tisoč in tisoč leti, težnja po nesklanljivosti števnikov.

V.

Če torej števnikov kot izrazov številnega pojma ne bomo sklanjali, katero sredstvo pa nam potem preostane za izražanje neizogibnih razmer med števili in drugimi predstavami? Pomagali si bomo s predlogi, ki služijo jeziku vobče za izgubljeno sklanjo, ali pa pred števnike postavljali besedo »število«, na katere obliki se vidi razmerje — sklon: z deset množiti ali s številom deset. Le-tega pomočka se bomo posluževali, kadar naj bi števnik stal v katerem sklonu brez predloga, kar pa se ne primeri pogosto: številu 3 prišteti 5. Pri logaritmih menda ne pojde drugače: logaritem števila 247. Pri potencah si še lahko pomagamo: tretja potenca števila $5 = 5$ potencirano s 3, ali 5 tretje (potence) ali 5 k tretji. V češki aritmetiki berem: číslo 538 číslem 247 násobiti, in v hrvaški: broju 9 pribrojiti 4.

Slovniki bi to povedali: števniku smo dali pregibljiv prireden samostalniški prilastek; število pet je samostalnišnik s prilastkom kakor »stric Jože«.

Ali je res razmerje med pojmom število in pet isto kakor med predstavama stric in Jože? čudno je vsekakor, da se v zadnjem izrazu obe besedi sklanjata: strica Jožeta, stricu Jožetu itd., v prvem pa se sklanja le prilastek.

»Stric Jože« je zveza kakor »kralj Matjaž«, »car Lazar«; besede stric, kralj, car so prilastki besedam Jože, Matjaž, Lazar, omejujoč z novim znakom njih obširni pomen (obseg), determinujoč te besede; to so v logičkem zmislu sintetični izrazi, v psihološkem je to eno ime.

»Stric Jože« ni taka zveza kakor »mesto Ljubljana«, »reka Drava«, »drevo lipa«; kajti o determinaciji ali sintezi tod niti v logičkem zmislu ni govoriti: mesto Ljubljana, drevo lipa ima isti obseg kakor Ljubljana, lipa; lahko bi mislili le na nekako analizo splošnega pojma mesto iz posebnega Ljubljana, ali pa rekli, da »Ljubljana« determinuje »mesto«, da so torej »Ljubljana«, »Drava« in »lipa« prilastki; in res pravimo radi: ljubljansko mesto, lipovo drevo. Onih izrazov: mesto Ljubljana, reka Drava, drevo lipa ne smatram za posebno domače; narodna pesem sicer pravi: mest' Ljubljana bo po-

krajna; namesto »reka Drava« se pravi samo »Drava«, ker je »reka« odveč, namesto »drevo lipa« le »lipa« ali lipovo drevo. Trda se zdi mojemu ušesu sklanja: v mestu Ljubljani, trša nego: v reki Dravi, menda radi razlike v spolu.

»Stric Jože« pa tudi ni taka zveza kakor »beseda Jože«, beseda Rim, ime Zalesnik, samostalnik »konj«, pridevnik »bel«, števniki »pet«, zaimek »ti«, glagol »plesati«, predstava, pojem »človek« itd. Pri teh izrazih ni misliti na nobeno analizo niti na determinacijo. Ali dajejo ti prilastki novih pojasnil, ali množe znake Jožeta, Rima itd. za enega, tako da dobimo iz razpola podrejeno mu vrsto? Nikakor ne; ti prilastki niso v nobenem zmyslu determinacije, marveč modificirajo pomen svojega samostalnika, tako da ves izraz pomeni čisto nov razpol, ne pa kake vrste prvega; »beseda Jože« ni več »Jože«, »števniki pet« ni več pet, »pojem človek« ni več človek; to so modifikantni prilastki; prim. »mrtev človek«, ki ni več človek; mrtev človek je = mrlič, »pojem človek« misel; »števniki pet« beseda.

Sklanjati kako besedo pomeni: o oni reči, ki jo znači, izreči različna razmerja, odnošaje ali relacije. Če pravim: besedo Jože, pojem človek poznaš, nočem trditi nobenega razmerja med teboj in Jožetom, ampak mislim na razmerje do besede, ki se glasi tako, do predstave, katere vsebina so znaki človeški; zato pa je treba to razmerje tudi le označevati na besedah: beseda, predstava, pojem itd., sklanjati le-te.

Kaj pa je »število pet«? Je li »število« determinacija ali modifikacija? Če bi rekli: število trije, bi morali imeti »število« za modifikacijo, kajti pri obliki trije mislimo na osebe moškega spola, število trije pa je gol pojem. Ali tako ne govorimo, pravimo le: število tri; tri nam rabi za ženski in srednji spol, obenem pa tudi za pojem, zato se nam beseda »število« tudi zdi modifikacija. Tako bomo sklépali dalje: navadno se govori le o petih, desetih rečeh, kakor da bi ti števnik pomenili kako lastnost konkretnih reči; »število pet, deset« pa ne pomeni nikakršnih reči niti njih »lastnosti«, in v tem zmyslu je pač prilastek število modifikantno določilo, in je izraz »število deset« različen od izraza: stric Jože.

Čisto modifikanten je prilastek število v izrazu število *a*, ker izpremeni glasnik v besedo za število, števniki. Pa če se tudi izpusti beseda število in se v algebri rabijo le glasovi (črke) *a*, *b*, *c* itd. brez atributa, je njih pomen vsaj v mislih, četudi ne z besedami modificiran, in bi jih bilo neumestno v računanju tako sklanjati,

kakor se lahko sklanjajo s prvotnim svojim pomenom v slovnici: z v-om (ve-jem) se zatika zcv.

* * *

»Izmed oblakov solnce zdaj zasije«

in na žveplo

»lepote svoje čisti svit izlije« . . .

Radi tega ali kljubu temu niso komisarji mogli več brati. Kakor asiropolog ob klinastih napisih in egiptologi ob hieroglifskih stebrih so si utrudili oko ob skrhanem kristalu in često jako nerazločnih črkah in številkah ter pustili za nekaj časa delo, pričakujoč podpore i od drugih strokovnjakov.

Srečanje.

Na klobuku ji vibra
nojevo pero.
Sama, tiha in temna —
kam hitiš tako?

Kaj ti plameni v očeh?
Straha, strasti boj?
Ali je za tabo greh,
ali pred teboj? —

Kakor da je mimo šla
splášena mladost,
sama, tiha in temna
ranjena mladost.

Oton Zupančič.

Bolno srce.

Ne vem, kaj mi srce teži,
ne vem, kaj mi na njem leži.
Že dolgo mi je v njem tako,
kakor bi zdravo ne bilo.

Ko zarja zjutraj me vzbudi,
srce me moje že teži,
zvečer, ko vzame dan slovo,
še vedno mi je v njem tako.

Ne vem, kaj mi srce teži,
ne vem, kaj mi na njem leži.
Morda je vzrok dekle lepo,
ki ljubi jo srce sladko?

Vojanov.

Gojko Knafeljc.

Povest. Spisal Josip Kostanjevec.

(Konec.)

VIII.

Bilo je prve dni po novem letu. Vso ravnino okoli trga in nizke griče v daljavi je pokrival droben sneg, a solnce na nebu je dan za dnevom vzhajalo in zahajalo v vsej zimski krasoti. Lovci so se veselili lepih dni, in vsako jutro je škripal sneg pod njih nogami, se bleščale visoke zelene nogavice in se svetlikale dvocevke na njih ramenih, ko so stopali iz trga z dolgouhimi psi v goščavo. Zadnji hudi časi so bili prišli v tej lovski sezoni nad uboge zajce in srne!

Neki popoldan je koračil Šahar proti Gojkovi prodajalnici.

»Ali je gospod doma?«

»Da, takoj zraven v sobi! — Poslužite se!« je odgovoril pomočnik ter napravil prostor, da je stopil lahko Šahar mimo njega k vratom.

»Za Boga, Gojko, jutri pojdeš z nami na lov!« je zavpil takoj pri vstopu v sobo.

»Toda, per dio, kaj ti je?«

Ustopil se je pred Gojka ter ga opazoval.

Gojko je sedel pri peči na mehkem naslanjaču, nagnjen z životom nekoliko naprej. Črez noge pa do polovice života je bil zavit v zeleno volneno odejo, na kateri so mu počivale tolste roke. A koža na njih ni imela več one zdrave barve kakor nekdanj, pač pa je bila skoro prozorna in rumenkasta. In kadar si je hotel popraviti mehko odejo, ki mu je včasih zdrkovala raz kolena, vselej so se mu roke tresle kakor mrzlične. Obraz mu je bil blede, in že redki, sivkasti lasje so se mu tiščali modrožilnatih sencev, kakor bi bili prilepljeni. Na vrhu temena mu je čepela rdeča čepica, a izpod nje se je ob robih svetlikala že pleša. Vsa njegova podoba je kazala telesno in duševno izmučnega človeka.

»Per dio, kaj ti je?« je vprašal drugič Šahar te se mu približal.

Gojkovo brezbarvno oko se je uprlo v Šaharja.

»Zebe me!« je izpregovoril počasi. »Druzega ni nič!«

»Človek, ti si resno bolan! Pojdi v posteljo!«

V peči je veselo prasketal ogenj, a skozi okno je sijalo solnce v sobo, da je bilo tam notri že skoro pretoplo.

Šahar ni mogel dolgo gledati bolnega človeka. Sedel je za nekoliko časa na stol, ki mu ga je bil molče ponudil Gojko. A bolj ko je opazoval Gojka, bolj je mencial z nogami ter po nekotikih frazah vstal, rekoč:

»Torej z lovom ne bo nič! Pa pazi se! Daj si skuhati čaja ter pojdi v posteljo! V kratkem bo boljše! Servus!«

Ko je pri odhodu prejel Gojkovo mrzlo desnico, ga je zazeblo po vsem životu, in stresel se je.

Zvečer pa je pripovedoval v krčmi pri očetu Pilatu o bolezni Gojkovi: »Njegove žile so napolnjene s svincem, in v njegova čreva se je vsilil mraz. Njegov želodec je pokrit na debelo z neprebavnim vinskim kamenom, in okoli njega se je zajezila vodenica. Škoda ga je, a per dio, ob letu ga ne bo več med nami!«

Tako je končal svoj govor ter izpraznil poln kozarec. V sobi pa je postalo tiho, samo oče Pilat je s prsti bobnal po rjavi mizi. Hudo mu je bilo pri srcu, da izgubi stalnega gosta . . .

* * *

Gojkova bolezen se ni ganila ne na bolje, ne na slabše. Okoli enajste ure je vstajal vsak dan, a k počitku je legal ob devetih zvečer. Ves drugi čas je presedal za pečjo, zavil v odejo, in razmišljeval svoje stanje. Zeblo ga je vedno, glava mu je bila pusta, a noge težke, da ni mogel nikamor, niti v prodajalnico.

Vsak dan ga je za nekoliko hipcev obiskal kateri njegovih tovarišev, a ker je bil Gojko zelo redkobeseden in grozno čemeran, se je vsakdo rad hitro izgubil od njega. Polagoma so ga zapustili vsi, kvečjemu se je kdo oglasil vsakih osem dni.

V bolezni ga je stregla kuharica, katero si je bil vzel po Anini smrti. Srečo je imel, kajti boljše gospodinje in hkratu dekle ne bi si bil mogel želeli. Za delo je bila prav tako pripravna kakor nekdanja Neža, a jezik je znala pa brzdati veliko boljše od nje . . .

V teh žalostnih dneh svojega življenja je imel Gojko dovolj časa, da se je vglobil v prošlo dobo. Polagoma je uvideval vso puhlost, vso popačenost, vso lopovščino svojega srca. V teh samotnih urah je hrepenel ter vzdihoval po nekdanjih časih, da bi se povrnili vsaj za hipce, vsaj za toliko časa, da bi mogel popraviti škodo, ki jo je naredil drugim, da bi mogel posušiti solze, ki so bile prelite spričo njega. Toda prepozno je bilo, prepozno!

V tihih nočeh brez spanja, ko ga je obdajala črna tema, ko ni slišal drugega glasu kakor enakomerni tiktak ure na steni, ko so se mu črne pošasti gnetle okoli postelje ter iztezale po njem koščene svoje prste, je slonel z izbuljenimi očmi v mehkih blazinah. A ko se je umiril, je moral nehote misliti nanjo, na Ano, ki je prav tako morala sloneti dneve in dneve, tedne in tedne, mesece in mesece, ki je prav tako, zakopana v blazine, počasi mrla kakor samotni jesenski list na usehli veji. In potipal je blazine pod svojo glavo, kajti začutil je, kakor bi bile mokre, kakor bi bile hipoma oživele vse posušene solze, ki jih je kdaj lilo blago Anino oko. Ali blazine so bile suhe, le nenavadna vročina, ki mu je silila iz glave, je puhtela iz njih ter mu vznemirjala živce. Vtihatopil se mu je v spomin dan njene smrti. Stresel je z glavo ter se prijel za čelo, na katerem so stale potne kaplje. Kako hinavsko, kako podlo se je vedel tisti dan in še naslednje dni! In ko se je vračal s pokopališča, ko so mu znanci in prijatelji stiskali roko v znak sožalja, kako je bilo mirno njegovo srce; niti žilica se ni zganila zanjo, ki jo je bil umoril! A zdaj se to maščuje! Njegovo trhlo telo, razjedeno od boleznii, se ne more več braniti erinijam spomina, ki so ga preplule nenadoma, zavrnatno. In zviija se in krči v brezmejni bolesti, in neka nevidna roka mu grozi in ga tlači, neki daljnji jek mu sili na uho, vpijoč po maščevanju. Zaman se brani z rokami, zaman si maši ušesa; vedno bližje je temna roka, vedno težji njen pritisk, vedno gromovitejši in strašnejši oddaljeni glas! Izmučen zatisne oči ter nekoliko zadremlje...

V sanjah se mu prikaže Ivanka, Bratičeva soproga. Nje oko ga gleda spočetka milo, nje blede obraz se pripogiblje k njegovemu, nje prožne ustnice kipe nasproti njegovim žejnim ustnicam, in on vzdigne hrepeneče roke, da bi ji objel beli tilnik. A v tem hipu se ji izpremene ustnice v kačjo glavo, iz njih zasiče razcepljeni jezik, in pokoncu se postavita dva ostra strupena zoba. Hkratu se mu zasadita v ustnico. On zakrili z rokami, vikne glasno, vztrepče po vsem telesu ter se vzbudi z izbuljenimi očmi. In oči mu strme v temo, a po spalnici se mu vidi, da veje mrtvaški vonj, zdi se mu, kakor bi po zraku frfotale perutnice smrtnega angela.

Prižge si luč s tresočo roko ter ždi toliko časa v plamen, da slednjič proti jutru vendar zadremlje. Luč pa dogoreva... dogoreva...

Dan je enak dnevu, noč noči! . . .

* * *

V dveh letih po Anini smrti se je v trgu mnogo izpremenilo. Gojko je bil nekako osamel, kajti razen Šaharja so se bili poizgubili skoro vsi njegovi boljši znanci in intimnejši prijatelji. Weber je bil prestavljen v neki oddaljen kraj. Grahorica je prodala hišo ter se zopet preselila v Ljubljano. Pavlina je odšla z njo ter vzela s seboj Gojkova otroka, katera ji je radovoljno prepustil. Otroka nista nič kaj uspevala, in že čez nekoliko mesecev je umrl deček za sušico. Ostala je samo še Nada. Gojko se je po dečkovi izgubi vedel nekoliko časa kakor brezumen, a kmalu je pozabil ter živel zopet lahkomišelnost.

Tudi Bratiča ni bilo več v trgu. Od onega usodnega dne, ko je bil izgubil soprogo, ga ni nihče več videl v družbi. Njegova pot je bila domov in v pisarnico. Postrežnica mu je donášala hrano iz gostilnice ter oskrbovala otroka. Ko je bila prilika, je prosil drugam službe ter se res kmalu preselil na Štajersko. Odšel je brez vsakega slovesa. Gojko pa je dobil drugi dan po odhodu njegovem od njega list z naslednjo vsebino:

»Gojko Knafeljc!

Moja dolžnost je sicer bila, da bi bil prišel k Tebi, da bi Te bil poiskal tudi v peklu, ako Te ne bi bil mogel najti drugje! In res je bilo že nabrušeno bodalo, ki bi Ti bilo puščalo izdajalsko Tvojo kri. Toda, premislil sem se! Spomnil sem se besed: »Pustite maščevanje meni!« Preverjen sem, da ne odideš svoji vesti, ko se Ti vzbudi! Pride čas, ko se obsodiš sam, ko s tresočo desnico posežeš po svojem življenju! In želim Ti, da pride ta čas kmalu, prav kmalu! Dotlej pa ne imej miru ne po noči, ne po dnevu! Spomin nanjo naj Te pregnanja na domu in na planem, zasleduje naj Te neprestano, zagreni naj Ti sleherni trenotek ničvrednega Tvojega življenja! Bodi proklet!

Bratič.«

Ko je Gojko prejel ta list, ni se mu ljubilo porogljivo smejati, kakor se je sicer vselej, kadar se mu je obetalo kaj neprijetnega. Raztrgal je list na drobne kosce ter ga zmašil v peč, izustivši polglasno kletvico.

Gojko je bil odslej reden gost pri očetu Pilatu. Zahajal je tja čez dan in po noči. Tam so bili vedno zbrani razni dvomljivi elementi. Z njimi se je začel družiti še bolj nego kdaj prej, z njimi popivati, a navadno se je tudi vsak večer napravila »nedolžna igrica«, pri kateri je pa Gojko redno izgubljal. Doma so gospodarili trgovski pomočniki, ki so gospodarja poslej videvali samo še tedaj, ko je

preiskaval predale, če je v njih kaj izkupila. Zjutraj je polegal skoro do poldne ter si lečil lase kakor v nekdanjih, davno minolih fantovskih časih. —

IX.

In prišlo je, kar je moralo priti! Neko jutro so se oglasili v Gojkovi hiši sodni uradniki. Kmalu je bilo vse zapečateno, in grobna tišina je zavladovala v nekdanji tako hrupni prodajalnici. Da je prišlo tako daleč, je pripomoglo nekoliko novo konsumno društvo, ki je bilo že pri svojem rojstvu vzbudilo v Gojku neprijetne slutnje in občutke in v katerem se je dan za dnem gnetla množica prejšnjih Gojkovih kupcev; a največ je zakrivila Gojkova brezbriznost ter zapravljivost. A ko je pritisnila bolezen, da je po cele dneve moral ležati v postelji in najvažnejše posle zaupati svojemu prvemu trgovskemu pomočniku, tedaj je šlo kaj naglo nizdoli. Gojko še ni bil cel mesec bolan, že je moral napovedati konkurz . . .

Tisti večer, ko se je bilo to dogodilo, je sedel nenavadno dolgo v naslanjaču za pečjo. Strmel je predse ter opazoval roke, na katerih je razburjenosti trepetala sleherna žilica. Povzdignil je oči ter motril nasprotno steno, na kateri se je svetlikal rdeči plamen, ki je silil iz peči. Toda kmalu je zamižal ter sklonil glavo na prsi. Hipoma pa se je stresel, odprl široko oči ter zganil z glavo, kakor bi hotel videti nekoga, ki stoji za njim. Toda zagledal je le svojo senco, ki se je ostro črtala gori do stropa. In ta senca je polagoma dobivala podobo Bratičevo. Gojko je strmel vanjo, a videla se mu je, kakor bi se mu bližala, kakor bi ga hotela prijeti, stisniti k sebi ter se oviti njegovih udov kakor železne klešče. Naglo je zopet obrnil glavo ter se sklonil v naslanjač. Stisnil se je ter se za trenotek otresel strahu.

Tedaj pa se je spomnil, da je berač, da mu morda preostane le toliko, kolikor potrebuje, da bi se za zimo gorko oblekel ter preživel. Hipoma se je spomnil Bratičevega pisma. Besede: »Pride čas, ko se obsodiš sam« so mu zvenele v ušesih. Preplašen je dvignil glavo, se ozrl okoli sebe ter z izbuljenimi očmi strmel v somrak, ki je trepetal po sobi.

In bolj ko se je vglabljal v neprijetne misli, toliko bolj je uvideval, da je zdaj prišel oni čas, ko mu ne preostaje družega, nego da se obsodi sam. Česa pa mu je še pričakovati na svetu? Ali ni izgubil vsega, kar dela življenje prijetno, ko je izgubil denar? Kaj ga še čaka? Ali naj si išče službe v kaki prodajalnici zdaj, ko je že sam gospodaril drugim, ko se je odvadil vednega dela? Že pri misli,

da bi moral služiti drugim zdaj, ko je vendar že v letih, ga je oblila zona. Stresel se je ter potegnil odejo čez kolena nekoliko više.

Mimo okna, ki je bilo napol odprto, je šlo nekaj ljudi. Postajali so v bližini ter opazovali zaprte prodajalnične duri. Zmajevali so z glavami ter delali glasne opombe.

»Kdaj sem že pravil, da bode tako,« je govoril debel glas. »Kdor hoče samo gospoda igrati, nič delati, cele noči popivati, ta mora

»Saj pravijo, da je zelo bolan. Umrl bode neki,« pritegne drugi ter se ozre kvišku v okna Gojkovega stanovanja.

»Kaj za to? Izpil se je, in zdaj je pač najbolje, da jo odrine v krtovo deželo, ker sicer bode moral beračiti!«

»Ali se spomniš, kdaj se je ženil? Kako smo ga tačas častili! Vidiš, zdaj bi potreboval druge, bogate neveste!«

Gojko je vse to slišal. Stisnil je pesti ter zaškripal z zobmi. Toda roke so mu upadle, in glavo je moral skloniti.

»Ali ne govore resnice? Ali se nisem res izpil? In ali me ne čaka res beraška palica? In sramota?«

To si je ponavljal v mislih nad stokrat. Polastil se ga je obup, in vzdihnil je:

»Bratič, Bratič, tvoje prorokovanje se izpolni še nocoj! Maščevan bodeš ti in tvoja soproga, maščevana bode Ana! Česa naj iščem še na svetu? Bolezen, ki sem si jo nakopal, mi je gotovo vsadila smrtno kal v osrčje. Čemu torej še čakati, da me zgrabi za grlo ter zadavi? Morda me najde v bedi in pomanjkanju, in taka smrt bi bila hujša nego ta, ki jo zrem pred seboj zdaj!«

Pozvonil je, in prihitela je postrežnica.

»Pomagaj mi, da se spravim v posteljo! A zraven postelje mi pripravi mizo in papirja. Spisati hočem še nekatera pisma. Večerjal ne bom nič!«

Opiral se je na postrežnico ter počasi lezel v gorenje nadstropje.

Med vrati spodnje sobe se je še ozrl po njej. V spominu so mu vstajali oni časi, katere je v tej sobici preživel v veselju s svojimi prijatelji. In težko se mu je bilo ločiti od te mize, teh stolov, te peči, teh sten, da, celo od praga te sobe. Dvakrat se je ozrl nazaj, a potem počasi stopal navzgor. In opazoval je celo stopnice natančneje nego kdaj prej, na najneznatnejši stvarci mu je obviselo oko.

Ko je bil v postelji, se je sklonil ter pisal dolgo pismo Pavlini, priporočujoč ji Nado ter proseč nje in Grahorice oproščenja. Nato je list zapečatil ter se nagnil v blazino nazaj.

Nekoliko časa je zaždel. Dihal je mirno, in oči je imel obrnjene v strop, da se je videla samo njih belina. Hipoma pa se je uprl v roke, se sklonil napol z životom naprej ter odprl miznični predal. Hkratu mu je zalesketal v roki samokres. Iz šesterih luknjic mu je zazevala nasproti smrt v podobi svinčenk. Privzdignil je morilno orožje ter ga začel motriti od vseh strani.

»Zdaj pa le pogum!« je šepnil ter se naglo prekrizal.

Skoro nato je samokres nastavil na sence. Mrzla cev se je dotaknila vroče kože, in mraz ga je pretresel po vsem telesu. Kakor bi trenil, je odložil samokres na mizo. Neki grozen strah ga je obšel; tresti se je začel kakor listje na trepetliki.

Ko se je nekoliko pomiril, je dejal polglasno: »Moj Bog, kak plašljivec sem!«

Pozvonil je zopet strežnici.

»Prinesi mi steklenico z žganjem; nekoliko mi je slabo. Potem pa pojdi po svojih opravilih!«

Ko je stala steklenica na mizi, jo je nagnil k ustom in je izpraznil skoro polovico.

»Tako, to mi bode dalo pogum!«

Vnovič je privzdignil samokres, a vnovič ga je odložil, ko se mu je dotaknil senca.

»Ali ga še ne bode poguma?« je viknil ter zopet nagnil steklenico. In v grlo mu je zdrsnila vsa ostala tekočina. Toda poguma le ni hotelo biti! Samokres je obležal na mizi, a Gojko se je obrnil v steno ter izpregovoril zamolklo:

»Proklete, velika kukavica sem! Še tega neznosnega bremena, ki se mu pravi življenje, si ne upam odložiti!«

Po teh besedah je sladko zaspal kakor že dolgo, dolgo ne. Žganje je storilo svojo dolžnost.

In kdo ve, ali mu žganje tudi ni pomagalo, da se je drugi dan čutil boljšega. Videlo se mu je, kakor bi ga bila bolezen hipoma popolnoma pustila.

Ko so se solčni žarki vsuli skozi okno v sobo, se je Gojku otajalo srce, in po licih sta mu pripolzeli svetli solzi.

»Moj Bog, moj Bog, kako neumnost bi bil sinoči skoraj napravil!« je vzdihnil ter zazeval globoko. »Življenje je vendar življenje, naj bode, kakršno hoče! Bog ve, kako se mi še vse izteče! Sicer je pa res, da sem čuden človek, jako čuden človek. Celó svoje življenje sem igral komedijo sam s seboj, s svojimi čuvstvi, z vsemi ljudmi.

Nikjer ni bilo nič pravega, nič globokega, nič pristnega; vse ponarejeno, vse marinirano in popoprano! In vidi se mi, da nisem na svetu sam glumač; za vsakim oglom lahko brcnem ob družega! In tako se na svetu vedno še lahko živi! Bog živi nas glumače! Bratič, ti pa spravi zase svoje prorokovanje!« —

Epilog.

Bil je lep dan v avgustu letošnjega leta, ko sem sedel pri čaši penečega piva »Pod skalo« v Vipavi. Divji kostanji nad mano so šumeli v lahnem vetriču, a po njih vejah so se preletavale črnoglavke in meniščki. Pod mano se je svetlikala bistra Vipavščica, in na njenem dnu so se leno premikale rdečepikaste postrvi. Gori nad stopnicami tik luknje, vdolbene v kamen, je sedel mlad lisjak, privezan k verigi. S svojimi pokončnimi ušesi je vedno migal ter otepal s košatim repom okoli sebe. Čudom je zrl nizdolu na raznovrstne ljudi, ki so sedeli okrog zelenih miz. Po vzduhu je semtertja pribučal pok iz topičev, grmečih na čast škofu, ki se je imel pripeljati vsak hip, kajti drugi dan je imela biti birma.

Bilo je kaj prijetno v hladni senci. Vdal sem se raznim mislim; cela dolga doba od otroških let pa do dandanes mi je jasno plula pred očmi. Razne podobe, jasne in vesele, a tudi tožne in žalostne so mi vstajale v duši, in polaščalo se me je hrepenenje po daljnih, daljnih časih. Z vso silo sem nekolikrat potegnil dim iz smodke, ki mi je hotela ugasniti, ter se pri tem zdrnil iz raztresenosti.

V tem hipu sem se ozrl ter zapazil, da stopa po mestu večja družba. Napel sem oči, kajti obrazi so se mi videli nekako znani.

In res, glej ga! To ni nihče drugi nego moj prijatelj Weber. »Tristo vragov«, sem si mislil, »kaj ga nosi po Vipavi? Ali je prišel komu vezat birmo?«

Joj, joj, glej jo, zraven njega — Pavlina! Da, ona, Pavlina, nekdanja moja prijateljica! Ah, jasni se mi! . . . In tam je Demetrija s svojim Milanom!

»No, lepa reč,« sem si mislil zopet, »zdaj si pa prinesel v malin! Lepo te izdelajo!«

Klobuk sem pomaknil niže na čelo ter obrnil hrbet proti mostu.

Komaj sem se bil spravil v to pozicijo, že je bila cela družba pri moji mizi.

»Dovolite, gospod, da prisedemo! Moje ime je . . .« Beseda je Webu zastala v grlu.

»Kaj? . . . Kaj? . . . Ljudje božji, prekrižajte se, tukaj čepi — Slavec!«

Hkratu so mi pofmolili vsi svoje roke, da nisem vedel, katero naj bi stisnil najprej. Ali Pavlinina je bila tako majhna, tako bela, videti je bila tako prožna, da sem njo stisnil najprej. Potem pa nisem izbiral, vse je šlo križem.

V ozadju pa je stala še dvojica, katere nisem poznal. On je bil majhen in čokat, zagorelega obraza in dolgih, predivastih las, a ona suha, podolgovatega, stisnjenega obraza in drobnih, vlažnih oči.

»To je moj prijatelj Tone in njegova soproga. Pobotala sva se tako, kakor sta se pobotala s soprogo. In zdaj sem zadovoljen sam s sabo, ko vidim, da nekdanja moja mladeniška šala ni imela tako resnih posledic, kakor sem si jih slikal tedaj, ko sem bil prejel njegovo pismo, katero si ti prav po nepotrebnem porabil v prvem poglavju svoje najnovejše povesti!«

Zakašljal sem v nekaki zadregi ter si mislil: »Aha, zdaj planejo čreztel!« Toda ostalo je pri tem.

Posedli so okoli mize, in vnel se je živahen razgovor.

»Kako pa to, da vas hipoma vse najdem tukaj, kjer bi vas pač ne iskala živa duša?« sem vprašal Webra.

»Kaj, duša? Ali nisi prejel najinega poročnega naznanila?« Pokazal je z roko Pavlino.

»Ah tako, tako! Čestitam — iz srca čestitam! To mi je jako ljubo, ker sicer vaju ne bi vedel v svoji povesti kam spraviti! Poročila tvojega pa nisem prejel, ker sem že cel teden z doma!«

»Dobro torej! Predvčeranjim je bila poroka, na katero sem povabil vse te ljudi, katere vidiš tukaj, in tudi tebe. Vsi so došli razen tebe, a slučaj je nanesel, da smo se vendar sešli. Ker nisva bila z ženko še v Vipavi, sva jo hotela videti, potujoč čez Gorico v Benetke. In dotod so naju tudi spremili ti prijatelji, ki se jutri razidejo vsak na svoj dom!«

Obrnil sem se do Demetrije in Hudnika.

»Kako se imate v tem sv. zakonu, ako smem vprašati?«

»Kaj treba vpraševati? Ali ne vidite najinih srečnih obrazov?« je odgovorila Demetrija ter poredno pogledala Webra.

Ta se nasmehne ter pripomni: »Ah, ljubezen najina je prešla brez vseh krvavih posledic. In mislim, da nama ostane samo še prijeten spomin nanjo brez vsake strasti, brez vsake primesi!«

»Kje pa je sedaj Gojko?« sem vprašal Webra prilično na tihem.

»V T. je v neki prodajalnici zopet — komi!«

Nekam neprijetno me je to dirnilo, in da bi se raztresel, sem vprašal Pavlino, kako se kaj počuti njena gospa mama. Zadovoljen sem bil, ko mi je povedala, da je še čvrsta in zdrava. —

Lisjak nas je čimdalje bolj opazoval iz svoje luknje in se nam čudil, a Weber je poklical mimogredočega gostilničarja:

»Viktor, pobarvaj nam vnovič čaše!« —

Ah, ne verjemi! . . .

Ah, ne verjemi, da te ne ljubim, —
jaz plakam po tebi;
ah, v tej samoti, v tej žalosti svoji
kličem te k sebi.

Noč se je temna nad mano zgrnila,
roke je trudne mi uklenila,
duši je moji odtrgala krila . . .

Pridi k meni,
vrata od ječe moje odkleni,
roko ljubečo krog vrata mi deni,
daj mi tolažbe, ljubica! . . .

Ivan Cankar.

S harfo k meni . . .

S harfo k meni je prispela
deva črnooka, črnih las . . .
Poj, da duša bo vesela,
lepo dete, poj na glas! . . .

»Jug rodil je mene vroči,
v žile mi je vlil ognjeno kri,
vitki stas, obraz cvetoči
bolj ko petje me živi.

Cvet kreposti je usahnil
volje svoje trdne nimam več;
svet je v ude strast mi dahnil,
in srce prebodel meč.

Smrtna je ta moja rana,
oh, umiram, toda ne umrem . . .
Svetu sem v napast prodana,
bedni konec v dalji zrem . . .

Glasi vendar so veseli,
kakor v njih živela bi pomlad —
Ah, kos kruha mi podeli,
noge že šibi mi glad.

Kakor vaza mi razbita
kosi žitja tu in tam leže . . .«
Nehaj, dekle! — Strahovita
noč mi v dušo tožno gre.

E. Gangl.

Nagli sod po zmagi.

Spisal Dolenjski.

ko se s parobrodom pripelješ v Splet in jo potem kreneš po glavni cesti, ki vodi proti severovzhodu v Sinj, dosepeš v kakih desetih urah v prijazno bosensko mesto Livno.

Livno je bilo 1878. l. gnezdo najzagrizenejših turških vstašev. Te zagrizenosti vendar ni pripisovati samo okolnosti, da je to mesto precej oddaljeno od onih glavnih črt, po katerih so se pomikali istega leta avstrijski glavni vojni oddelki, temveč zvijači vstaških poglavarjev. Le-ti so spretno tajili priprostemu narodu vse uspehe avstrijske armade, celo dejstvo, da je Serajevo že v avstrijskih rokah, pripovedovali pa so o mnogovrstnih sijajnih zmagah, katere so si baje vstaši priborili. Da je spričo tega vedno bolj rastel vstašem greben, je samo ob sebi umevno.

Kolovodje so pač delali »račun brez oštirja«; oni so obračali, avstrijski poveljnik feldcajgmajster Württemberg je pa obrnil. Ta se ni zadovoljil, da bi pregnal vstaše iz tega zagrizenega zakotja, kakor preganja lovec jarebice, dasi bi jih bil lahko z manjšimi oddelki, temveč jih je nakanil obkoliti z veliko silo, da mu ne uide le eden ne. S tem je hotel pripomoči cesarski armadi do popolne veljave in udušiti z enim udarcem vstajo tega okoliša.

Spričo tega načrta so obkolile dne 26. septembra 1878. l. štiri brigade Livno. Na severni strani je stala druga gorska brigada, v katero je bil uvrščen 17. pešpolk; poveljnik ji je bil generalmajor nadvojvoda Ivan Salvator. Na vzhodni strani je bila tretja brigada pod poveljstvom generalmajorja Pistoryja, na južni prva pod vodstvom polkovnika Villecza, in na zapadni strani rezervna brigada, ki jo je vodil generalmajor Csikos. Vsega skupaj je bilo 9208 mož, 256 konj, 28 topov.

Vstaši so imeli 2029 regularnih turških vojakov in 3000 neregularnih bojevnikov, skupaj 5029 mož, 15 topov. Vrhovni poveljniki vstašev so bili begi Derviš, Mahmud in Mahumed Bušatelj ter Agan Čismić.

Razen 1. bataljona 17. pešpolka je imela pchota pri Livnu s streljanjem malo opraviti. Württemberg je obdeloval vstaše in rušil njih trdnjave le s topovi, kakor jim je bil obljudil,

Ko so vstaši uvideli, da bi bil ves nadaljni trud in upor brez-uspešen, so ponudili že po enodnevnem bombardiranju mesta kapitulacijo. Württemberg jo je sprejel, a je zahteval, da se vsi brezpogojno podvržejo ter orožje, glavarje in vse one osebe, ki se pozneje zabeleži, izroče zmagovalcu.

Kar je naš poveljnik nameraval, to se mu je tudi povsem posrečilo; krvi namreč je na naši strani teklo jako malo. Vsa oblegajoča armada je imela 6 mrtvecev in 34 ranjencev. Pri 17. pešpolku sta bila 2 mrtveca in 15 ranjencev. Pušk, samokresov, handžarjev se je zaplenilo okoli 2000.

Kristjani so osvoboditelje pristrčno pozdravljali; posebno so se veselili našega prihoda očetje frančiškani v bližnjem samostanu »Górici«. Tu se je darovala dne 29. septembra 1878. l. zahvalna sveta maša Najvišjemu vojskovodji nebes in zemlje. Tej svečanosti je prisostvovalo na stotine ljudstva. Cerkev je bila kar najlepše okičena. Pred njo je vihralo več zastav, med njimi nekatere z napisi, n. pr.:

»Bosna 1463.

Živio Franjo Josif I,
Naš hrvatski kralj!«

»Ave, alma mater Avstro - Hungaria, magna virum, magna frugum!
Exultans populus bosnensis!«

Med tem, ko se je pela čast in hvala Bogu v cerkvi, ni počivala roka pravice in plačila; vodili so kolovodnike vstašev in druge zločince v samostan ter jih tu zapirali.

Mnogo teh nesrečnikov je zapadlo nagli sodbi.

Prišel sem baš od zahvalne svete maše ter sedel v šatoru na neko stvar, ki mi jo je priskrbel sluga; bila je podobna napol suhi travi. Tako mehkega sedeža že nisem imel, kar sem bil ostavil Trst. Danes je dan počitka, sem si mislil in že pogledoval, kako bi vsem udom svojega trudnega života postregel; kar vstopi ordonanca in mi poda listek, na katerem je bilo zapisano, da moram med drugimi tudi jaz kot priča prisostvovati nagli sodbi Osmana Bajrića, Derviša bega Bušateljje in Hadži Sali Efendi Čismića ter se nemudoma napotiti v samostan Górico.

Opasal sem sabljo ter stal za pol ure v prostorni dvorani goriškega samostana.

Tukaj se je kmalu zbral ves vojni svet, kateremu je predsedoval tedanji podpolkovnik 17. pešpolka, Ivan Braun. Sodnika je

kot izprašan avditor nadomestoval ulanskega polka št. 5. major Walter. Prič, večinoma kristjanov, je bilo okoli dvajset.

Privedli so najprej obtoženca Osmana Bajrića, ki je bil doma iz Glamoča. Ta je bil obdolžen, da je podpihoval k vstaji in da je vrhutega šestim ranjenim dalmatinskim brambovcem v boju pri Gubiru in Kabliču dne 15. avgusta 1878. l. porezal glave. Ta dan so namreč koračili tri stotnije dveh dalmatinskih domobranskih bataljonov št. 79. in št. 80. pod poveljstvom majorja Mitroviča od Han-Prologa na bosenskodalmatinski meji skoz sela: Odžak, Ljubunčić, Priluka, Kablič v Livno, da bi se prepričali, kakšen je ondotni svet, in koliko je sovražnika.

Prebivalci sel, skozi katera je Mitrovič koračil, so bili prijazni; vsa okolica je kazala obraz največjega miru. Po obronkih gore Kruči, ki leži na severozapadni strani Livna, se je pasla čreda volov. Kmalu je Mitrovič zvedel, da je za to čredo skrit sovražnik, a vzlic temu je koračil poveljnik proti volovski čredi. Ko se ji je bil približal, so poskakali vstaši iz zavetišča, odgnali najprej vole, potem pa postavili gorsko baterijo na strel, in hud boj se je vnel. V tem boju, ki je trajal skoro 3 ure, je imel Mitrovič 10 mrtvih in 6 ranjenih vojakov, 28 pa jih je pogrešal.

Ko je bil Mitrovič slednjič sovražnika vendarle zapodil in se potem vračal, so videli kristjani iz Kabliča in drugih bližnjih sel, da je Osman Bajrić izza grma planil na ranjene in opešane dalmatinske brambovce in šestim možem odrezal glave, katere je potem nabral na trto in jih nesel kot trofejo v Livno. Tu jih je nasadil na droge, katere je potem postavil na ograjo okoli turške mošeje »Glavice«. Te glave nesrečnih Dalmatincev so poveličevale tukaj celih osem dni junaštvo brezbožnega in grozovitega Bajrića.

Izpovedi kristjanov, ki so pričali o tej grozovitosti, so bile tako prepričevalne, da je sodni svet soglasno Bajrića obsodil na smrt na vešalih.

Drugi zatoženec je bil Derviš beg Bušatelj, glavni kolovodnik živenskih vstašev. Ta ni le prisilil vseh Turkov, ki so mogli orožje nositi, k upor, temveč tudi kristjani so se morali bojevati sprčo njegovega strahovanja proti svojim bratom. Kdor se je obotavljal, ga je zadela gotova smrt.

Livenski kajmakan (okrajni glavar) Mustafa beg se je hotel v zmislu sultanovega ukaza brez upora podati Avstrijcem, a to je Bušatelj tako razkačilo, da je dal Mustafi glavo odsekati.

Zaradi teh dveh in še drugih zločinov, ki so se mu po pričah dokazali, so prisodili sodniki Bušatelj smrtno kazen na vislicah.

Tretji zločinec Hadži Sali Efendi Čismić je bil tudi obdolžen podpihovanja k vstaji in je zakrivil vrhu tega smrt mnogih kristjanov. Streljal jih je, kakor strelja lovec rase ali gosi na vodi.

Da bode stvar bolj jasna, naj podam kratek popis živenskega mesta.

Livno leži na obronku gore Kruči. Če korakaš od južne ali vzhodne strani proti mestu, ti že od daleč kaže svoje prijazno lice, ako pa prideš od severa ali zapada, ga ne vidiš prej, da stojiš pred njim. Gornji del mesta je obdan z zidom, ki je kakih pet metrov visok; tu stanujejo sami Turki, zato se ta del imenuje tudi turško mesto. V spodnjem delu prebivajo večinoma kristjani, zaradi tega ta predel nazivajo mesto kristjanov.

Na zapadni strani so obronki gore Kruči kar prelomljeni in vise navpično v dolino. Iz jame, ki se nahaja v tej strmini — kakih 25 metrov od tal — izvira Bistrica nalik Savici nad Bohinjskim jezerom in je precej tam, kamor pada, tako globoka, da se lahko v njej koplješ.

Tu je učinjal Čismić svoja grozovita zločinstva.

Ako se je kak kristjan Čismiću zameril ali ga ni hotel slušati, ga je dal vreči v Bistrico, ki mu je segala takoj do vratu, ter je potem na kakih dvajset korakov streljal tako dolgo nanj, da ga je zadel. Dal ga je potem zopet potegniti iz vode, mu odrezal glavo, jo nataknil na enega izmed drogov, ki so bili postavljeni pred mošejo »Glavico« nalašč za to, da so natikali nanje kristjanske glave.

Tudi to grozovito dejanje je bilo po pričah dokazano, in sodišče je obsodilo tudi Čismića na smrt na vešalih.

* * *

Dne 30. septembra opoldne je nesel vojaškega sodišča predsednik, podpolkovnik Braun, obsodbo feldcajgmajstru Württembergu v podpis.

Ko je bil Württemberg obsodbo prebral, je bil malo osupel in nemiren. Ni pomočil precej peresa v črnilo, temveč vprašal je predsednika, je li res prepričan, da so obsojenci vredni vešal. Šele ko mu je Braun kratko in odločno odgovoril, da ni le on sam, ampak da je tudi ves avditorij o krivdi teh hudobnežev popolnoma prepričan, je podpisal s tresočo roko smrtno sodbo s pristavkom,

da jim, ker ni vešal in rablja pri rokah, odpusti kazen na vešalih, a prebiti jim je smrt s svincem in smodnikom.

Ko je bil podpisal, je vstal in, kakor bi mu bilo žal, vzkliknil: »Danes sem prvič v svojem življenju podpisal smrtno obsodbo!«

Württemberg je bil v vojni vedno eden najpogumnejših in najbrezobzirnejših avstrijskih generalov, a kadar je imel razoroženega nasprotnika pred seboj, mu se je omehčalo srce. Znano je tistim, ki so se bojevali dne 7. avgusta 1878. l. pri Jajcu, da smo po boju privedli okoli 500 ujetih vstašev v tabor. Slovenski vojaki so jih varovali celi dan, a že drugo jutro jih je izpustil Württemberg iz neznanih vzrokov. Vstaši pa se niso razkropili, temveč so hiteli proti Serajevu, in tam so se bojevali dne 19. avgusta zopet proti avstrijskim četam.

Podpisana smrtna obsodba se je hudodelnikom precej razglasila. Obenem so se tudi obvestili, da jih dne 30. septembra ob dveh popoldne ustrelje. Dovolilo se jim je dalje, da smejo do tedaj govoriti s svojci in narediti oporoko, ako hočejo.

Tega dovoljenja se je poslužil samo Derviš beg Bušatelj. Poslal je po svojega šestnajstletnega sina in svoji dve ženi, ki pa se nista odzvali njegovi želji.

Ko sem odhajal iz samostana, sem videl, kako je sedel prav po turško tam v kotu na dvorišču osiveli mož; na levi in desni sta stražila dva vojaka, v sredi pred njim je pa stal in jokal njegov sin.

Hipoma sem pozabil vse ostudne zločine tega nesrečneža, in začel se mi je smiliti. Malo sem postal in slišal, kako se je poslavljal starec od sinka in ga poučeval; čul sem med drugim tudi besede: »Ako pridejo Avstrijci desetkrat v deželo, pojdi jim desetkrat naproti in sprejmi jih prijazno!«

Mož se je kesal svojega grešnega počenjanja, a bilo je prepozno.

Napol pota med goriškim samostanom in Livnom, na desni strani ceste, kakih 30 korakov od te oddaljena, je med dvema gričkoma dolinica; v tej dolinici je bila dne 30. septembra opoldne že izkopana precej široka, podolgasta jama.

Točno ob dveh popoldne je šest vojakov 26. pešpolka, katerim je načeloval častnik, privedlo zgoraj označene hudodelnike iz samostana. Bataljon tega polka jih je sprejel v sredo. Godba je zasvirala žalobno koračnico, in počasi so koračili pogrebci na smrt obsojenih Turkov proti izkopani jami. Na tisoče ljudi jih je spremljalo. Ko je godba prenehala, so se oglasili udarci na črno preoblečeni boben.

Ko je izprevod prišel do kraja, kjer se je imelo zadostiti pravici, je bataljon obkobil od treh strani jamo. Nadporočnik 26. pešpolka se je postavil s šestimi vojaki pet korakov pred obsojence, ki so ob robu jame tako stali, da so gledali proti vojakom.

Sodnik jim je še enkrat prečital smrtno obsodbo, potem so jim sneli turbane z glave in jim z njimi zavezali oči. Zasllišali sta se dve kratki poveljki ter le eden pok iz vseh šestih pušk — in zgrudili so se vsi trije.

Zadet je bil vsak dvakrat tako dobro v glavo in srce, da je zdravnik, ki je imel pri tem ostudnem poslu službo, kar-stoje konstatoval in poveljniku sporočil, da so vsi trije res mrtvi.

Vojaki so takoj odkoračili, ljudstvo pa je radovedno gledalo, kako so grobokopi polagali usmrčene zločince z vsem, kar so imeli na sebi, v jamo ter jih potem zagrebli. —

Sonet starčka.

Bila pomlad, da, bilo je za njo poletje,
ljubili smo, okusili vse radostno zavzetje
želeče gorke, mladostne ljubavi
in žgoče muke, koprneč v daljavi.

A zdaj minulo je. Utihlo v gajih petje,
domov hite v svoj stan molčeči kmetje,
in slana sklanja glave travi
in bolnim rožam, zadnjim na planjavi.

Ej, kak je mrzla tiha krajina,
tak bila ni ljubezen najina,
tak, starčka, bilo nama ni srcé . . .

Oblaki, dež in simske té meglé
pod nebom nizko ves dan plavajo,
kot izgubljene misli tavajo —

Aleksandrov.

V mraku.

Spisal Fr. M.

Mrak . . . mrak duha . . .

Ne, veliki Bog, Bog milosti in usmiljenja, Ti, ki si me ustvaril, ki si me iz ničesar poklical v življenje, ki si mi kakor mogočno bakljo razsvetlil duh — ne ugasi ga spet s črno nočjo obupa, ne udari me v svoji jezi z duha večno temo — ne zavrzi me . . .

Usmiljenje — milost! —

* * *

In zopet si prišla — tiha moja prijateljica . . .

Zunaj so v zimski megli obledeli in ugasnili večnega solnca nedolžno blesteči žarki, ki so čez dan preganjali z zlatoognjenim sojem zlobne nočne duhove, ki so me branili težkih, mrzlih misli . . .

Solnce je skrilo svoj večno mladi obraz za sivkastožnati zastor, ki ga je po mrzlem vzduhu razpredla megla, dvigajoča se iz nemo, mirno snivajočega jezera . . .

V peči prasketa ogenj. Rumenordečkast soj plove skozi luknjice železnih vratic ter se razprševa čez tesne sobice rdečkaste preproge . . .

Ti žarki božajo čilim kakor boža poljub nežne, nedolžne deve mirni obraz resnega moža. Odskakujejo . . . in v razsvetljenem mraku nekaj trepetaja, nekaj pleše, kakor bi se vrtele v morju solnčnega zlata lahkokrile enodnevnice . . .

Iz sten pa leze mrak . . . mrak težak in dremoten, duhomoren mrak. Liki polprozorne pošasti se polagoma ziblje iz vseh kotov; siplje se iz zastarelih stenskih podob — komaj viden, a ob vsakem utripu v nemirni bojazni in mučnem pričakovanju drhtečega srca postaja gostejši in gostejši. Kakor vlažne, polzke roke velikanskega polipa mi ovija utrujeno telo, mi sili v meso, se mi zajeda v žile, se mi vsesava v kri, v mozg. Kakor bi ležal pod stiskalnico, mi stiska srce, kakor ogromna teža mi lega na dušo . . . z gostim, temnim ovojem mi zagrinja duh . . .

A le za nekaj časa: — ko mi zlobni nočni duhovi s škodoljnim grohotom začno šepetati v dušo nesrečno usodo mojega mračnega, težkega življenja. — In tedaj mi mogočno zatrepetajo ranjenega srca lahko vznemirljive strune — strune grozno neskladne.

In iz njih divje bučeče disharmonije mi vstaja mojega življenja temotna slika. A iz vse te disharmonije najbolj brni ena struna — in nje grozni zvok je kakor vzkrík obupa in sovraštva in blaznosti in prokletstva...

In tedaj se grudim v neodoljivi boli in v nemi, a vendar v nebo vpijoči molitvi pred Tvojim obličjem, moj Bog —

Saj veš, da je ne sovražim, da je ne kolnem! Ti veš — pred Tabo sem tisoč in tisočkrat odpiral svoje srce . . . pred Tvoje noge sem ga polagal, proseč Te, da ga sprejmeš kot neznamen in nevreden dar svojega nevrednega služabnika. Na oltar Tvojega neizmernega usmiljenja sem položil vse svoje želje, vse upe, vse hrepenenje in vse koprnenje. In z mirno roko sem Ti zažgal vse to v dar . . .

In kakor veliki duhovnik sem stal pred Teboj v nadčloveški veličini — dokler se nisem onemogel zrušil v prah pred Tvoje obličje, pred Tvoj prestol, vpijoč k Tebi, da mi ne ugasiš duha visoko plamteče baklje z obupa temo in z blaznosti nočjo, ki sta mi začeli ogrinjati duh. —

A Ti me ne zavržeš! —

V znak svojega usmiljenja si mi poslal njo — tiho mojo prijateljico — —

In spet si prišla — mrtvaško bleda, mirna, otožna, nevidna za ves svet! . . . Kakor angela k trpečemu Sinu v vrt Getsemani te pošilja milostni Bog v moj tihi stan . . .

O, On me ne zavrže, On me ne umori! —

Usmiljenje — Milost! —

* * *

Kako te ljubim! —

Mirno mi sediš ob strani. Tiho mi zveni tvoj zvočni šepet v srce . . . Tako mi je, kakor bi dih Vsemogočnega umirjal v njem razburkane, besneče valove. In nekaj tako čudovito mehkega in resnega in opojnega mi lega v dušo, kakor bi razprostiral nad mano svoja mrzla krila angel smrti.

In tvoje brezkrvne, mehke ustnice se dotikajo mojih, in mlačna postaja poprej tako vroča, kipeča kri, in mirneje polje po drhtečega telesa žilah . . .

In postajam tih, miren, kakor si tiha in mirna ti! —

A po tvojem poljubu se navzlic vsej mrzloti čutim giganta!

V svoji neukročeni jezi, v svoji divji besnosti, v svojem palečem sovraštvu do sveta in do človeštva pa sem le šibak otrok. Vse bi uničil — a ničesar ne morem! —

A ko s svojimi mehкими krili tiho, nečutno priploveš ti v tesno moje domovanje, ko čutim tvojo nevidno pričujočnost, ko me objameš z mehкими rokami — o tedaj postajam junak, orjak.

Tedaj je več ne sovražim — ne nje in ne sveta in ne človeštva! Tedaj je več ne kolnem . . . tedaj ji le oprlašam, da, tedaj jo blagoslovljam — njo, ki je bila mojega življenja varljiva zvezda, moje zle usode začetek in vzrok . . .

Zato pa blagoslovljena tudi ti, mojega brezsolnčnega, mračnega življenja zvesta tolažnica, ljuba moja draga — — mehka Melanholija! —

* * *

No, ne veš?! —

Vsevedni ti torej ni povedal, zakaj da te pošilja k meni v strašnih urah večernega mraka!

O, On je dober, On je milosten — On me ni hotel osramotiti. — Mrak je bil! —

Proklet bodi mrak onega dne — ne, bodi blagoslovljen! Saj je ogrinjal njo! —

Poslovil sem se pri gospodi. — Odhajajoč sem postal za hip pri velikem oknu konec hodnika v drugem nadstropju. Zrl sem v vas tja doli globoko pod gradom. Tudi njo je že ovijal mrak . . . Na grajskem vrtu se je belil sneg. V vasi pa je tuintam trepetal iz oken blede soj kmetiških luči . . .

Bilo mi je pri srcu tako nekako — romantiško . . .

Tedaj pa je prišla — ona.

Moje življenje — ni li bila ona? — Moje misli, moje hrepenenje, vse moje misli, kje so imele svoj vir, svoj začetek in kje svoj konec? — Moja sreča — ni li bila v nasmehu njenih kipečih ustnic? — Mojega vročega srca silnega utripanja — ali ga ni povzročal pogled njenih oči? — O te oči! . . . te oči . . . moj Bog! —

Stopil sem korak proti njej. Ustavila se je . . . Pri tem oknu sem jo nekaj stiskal na prsi, jo poljubljal vroče, brez mere in konca.

— — —

»Minica, ali me ljubiš?«

— — —

»Ne!«

— — —

»Ne?!«

— — —

Njeni hitri, skočni koraki so tiho odmevali po visokem starinskem hodniku . . .

Naslonil sem se ob zid — za hip —

Njeni koraki so se poizgubili . . .

Trenotek sem še brezmiselno zrl v mrak med starimi stenami. Potem pa sem s trdnimi, zvenečimi koraki stopal po širokih stopnicah v večerni zrak, v tiho zimsko noč . . .

Sneg mi je škripal pod nogami. Jaz pa sem stopal krepko, ponosno . . .

Minica, vem, zakaj to! — A prav si storila! — Srce, ki te hoče včasih kleti, te blagoslavlja v urah tihe melanholije. Prav si storila, da si z eno besedo podrla v prah mojega življenja ponosno zgradbo . . .

In to si storila ti — ti začetek in konec mojega življenja? — Ne, tvoja koketnost je storila to, tvoj ponos, katerega sem razžalil nevede.

Slišiš: nevede! . . .

Toda — imela si pravico do tega! Bila si svobodna! — — A vendar — zakaj pa poprej ona igra?! —

Ne, večni Bog, daj mi pozabiti! Izrjaj mi srce iz prsi, umori ga, da ne bo čutilo več! Pokaži mi vir pozabnosti . . . Lete . . . Lete . . . le en požirek! — —

Nikdar več se ne vidiva! — A jaz — jaz te ne sovražim! Blagoslavljam te . . .

Božanstvena Melanholija . . . umiri mi duh . . .

* * *

Stal sem pri jezeru. — Mrak je legal nanj in na zemljo in na vse stvarstvo.

Površje jezera je bilo zamrzlo. Žareči rdečkasti žarki zapadajočega solnca so se raznobojno svetlikali ob debeli ledeni odeji. A ta je bila mrzla in neobčutljiva in neprozorna. Solnčni žarki je niso mogli raztajati . . .

Zaklade krije baje to jezero. A oko ne more prodreti debele skorje, ne more zazreti zakladov. Površje je tako trdo, mrzlo, brezčutno . . . Povodne deklice spe pri bogatih zakladih v globini, in nihče izmed smrtnikov jih ne more dvigniti. —

Moje srce je zamrzlo. Debel leden ovoj ga ovija, ovoj trši nego jeklo in hladnejši nego led najvišjih gora.

Vse zaklade svoje duše, vsa svetla dela svojega življenja, vse orjaške naklepe nemirnega duha, vse spomine na nekdanje jasnejše dni sem treščil v globino srca . . .

In ko sem gledal, kako se je vse pogrezalo v nedogledno globino, kako so se temni valovi zgrinjali nad svojim plenom ter ga za veke požrli, tedaj sem se zasmejal zadnjikrat v življenju. A to je bil smeh blaznosti! —

Nikdar ne prodre nihče ledene odeje, nikdar ne dvigne nihče zakladov . . .

Ti si kriva — a jaz te ne proklinjam — jaz te blagoslavljam! —

* * *

Večerni mrak mistično plove po širni hiši božji . . .

Nocoj je ni bilo — prijateljice moje.

In pritekkel sem semkaj iskat pomoči . . . Tukaj ležim pred Tabo, Ti večna ljubezen, Ti neizčrpni vir usmiljenja . . .

Ti, ki si mi dal življenje — vzemi ga spet! Ležeč na bledem obrazu, Te prosim, vpijem k Tebi . . . Vzemi mi bitje, ugasni luč mojega življenja . . . a duha mi ne umori, ne pahni me v obupa mrzlo temo, ne v blaznosti strašno noč . . . ne zavrzi me na veke izpred svojega obličja . . . Saj rad trpim — rad . . . A moči, moči mi daj, večni Oče, krepčaj mi duh! —

Usmiljenje — milost! —

Večna luč se nalahno ziblje nad menoj . . . Obseva oltar, obseva Njegovo trpeče obličje.

O — ali ne sije iz tega bledega, prozornega obličja, iz teh polzaprtih oči name žarek milosti?!

Ne — Ti me ne pahneš od sebe — Ti me ne zavržeš — Ti kralj mučenikov . . . ne . . . ne . . .

Ti se nagiblješ k meni . . .? — Ti se me usmiliš . . .? — Ti mi nudiš mir . . .? . . . Vir pozabnosti! —

— Aleluja! —

LISTEK.

† DR. JANKO PAJK.

Dne 7. novembra t. l. je v Ljubljani umrl veleučeni prof. dr. Janko Pajk. Mučna bolezen ga je prezgodaj vzela ljubljeni obitelji in slovenskemu narodu, kateremu bi bil gotovo še veliko koristil s svojim spretnim peresom. Blagi pokojnik je bil jako marljiv in plodovit pisatelj. Večinoma je pisal modroslovne, jezikoslovne, kulturnopolitiške in narodnogospodarske članke v slovenskem, a tudi nemškem jeziku. Rad je priobčeval tudi razprave o estetiki in poetiki; boril se je na tem torišču celo s Stritarjem. Veliko zaslug si je pridobil z izdajo izbranih srbskih narodnih pesmi in srbske slovnice. Znamenit je dr. Pajk tudi kot urednik nekdanje »Zore« in »Vestnika«. Spričo svojega iskrenega rodoljubja in kremenitega slovenskega značaja je plemeniti pokojnik v svojih mlajših letih pretrpel veliko preganjanja, a vrli mož je pogumno in samosvestno vztrajal in se dokopal z uma svetlim mečem do častne zmage.

Slava njegovemu spominu!

Družba sv. Mohorja je začela razpošiljati svoje letošnje knjige. Kakor že več let po vrsti, dobodo udje tudi letos šest lepih knjig, polnih najrazličnejšega zabavnega in koristnega berila, in sicer dve nabožni knjigi t. j. šesti snopič Lampetovega sv. pisma, ki se kakor po lepem jeziku tako tudi po mnogih čednih slikah vrlo pridružuje svojim prednikom, in pa molitvenik »Premišljevanja o presvetem Rešnjem Telesu«, spisal Janez Krstnik Pagani, po italijanskem izvirniku priredil duhovnik krške škofije. Razen teh dveh knjig je izdala »Družba sv. Mohorja« letos še knjigo »Avstralija in nje otoki«, ki jo je spisal profesor Ivan Vrhovec pregledno in zanimivo; opremljena je z več primernimi slikami. Dalje je izdala družba dr. Homanovo knjižico »Postrežba bolnikom«, ki bode našemu ljudstvu jako dobro služila in mu mnogo koristila, če jo bo pridno čitalo, potem Stritarjeve »Jagode« in »Koledar« za leto 1900.

Stritarjeve »Jagode« so stopile na mesto običajnih »Večernic« in imajo enako lično zunanjo in notranjo opravo kakor njegova knjižica »Pod lipo«, ki jo je »Družba sv. Mohorja« izdala leta 1898. »Jagode« obsegajo pesmi, igrokazne prizore in povest »Janko Božič«. Kakor v vseh svojih novejših delih, tako se pogreza Stritar tudi v svojih »Jagodah« v spomine. To, kar ga obdaja, ga ne zanima, s prihodnostjo se ne muči več; dobro mu je pri srcu le še takrat, kadar se zataplja v davno minole čase, v svoja srečna otročja leta. In pri tem se Stritarju ne moremo dovolj načuditi, kako pametuje vse to, kar je videl takorekoč še kot golosrajnik in bosopetec, kako je obdržal v glavi vse vtiske izza mladih dni. To, kar nam predočuje Stritar, je vse življenje, pravo, pristno življenje, in naj zmajujejo ljudje še toliko z glavami! Toda nekaj prezira Stritar vendar pri vsem tem, to namreč, da so se tekom časa kolikor toliko izpremenile tudi v njegovem domačem kraju razmere, da tudi ondi ljudje dandanes malo drugače čutijo in mislijo, nego so v njegovih časih. »Jagode« naj bi bila knjiga za odrasle? Ne, »Jagode« so knjiga za otroke! Celotiste vojaške pesmi bodo komaj zanimale odrasle mladeniče. Pač pa se bodo naslajali »šolarčki« in

»šolarice« z njegovimi pesnicami kakor tudi z njegovim »Jankom Božetom«. Tista »Pika« je kakor nalašč za otroke. In kakor so je bili veseli dunajski otroci, tako je bodo veseli tudi naši! Nekaj, kar bi se dalo očitati Stritarjevimi spisom: v »Jagoda«, je tudi to, da nam predločuje vedno ene in iste ljudi. Naj bo kmet, ki nam ga karakterizuje, že Gregor ali Martin, Slivar ali Logar — vedno ena in ista oseba! Tudi njegovi otroci so vsi enako modri, enako šegavi. To se menda vendar ne ujema popolnoma z resnico! Nekoliko se vendar razlikujejo ljudje drug od drugega? . . . Samtertja se Stritar tudi ponavlja. Tako se spominjamo, da nam je opisal oni božični večer, ko Janko postreže bolni cvoci, že v neki prejšnji svojih povestec, seveda mutatis mutandis.

Toda to so pravzaprav malenkosti! Stritarjeva knjiga je navzlic temu krasen dar našemu ljudstvu. . . Njegovega jezika ne bomo hvalili; Stritar sploh drugače pisati ne zna, nego lepo. Človeku se zdi, kakor bi si sibal sladka jedra v usta, ko čita njegove krepke, kratke stavke. Na nekaj pa, mislimo, moramo opozoriti, to je na zdravi humor, ki preveva vsa njegova delca. Da, celo v pesnicah je mnogo več humorja, nego poezije! To je sicer pesnim na škodo, kajti v pesmih je poglobljena stvar poezija, a humor tudi ni, da bi ga človek zametal, ko nam pride tako redkokdaj pred oči kak spis, ki bi se odlikoval po humorju! Vsekakor je dobro znamenje, da bije Stritarju še tako krepko humoristična žila; to nas navdaja z nado, da nam napiše še marsikaj, kar nam bo vedrilo glavo in srce.

»Kolečar« nam podaja mnogo raznovrstnega dobrega berila v nevezani in vezani besedi. Med pisatelji nahajamo Jožefa Rozmana, Fr. S. Finžgarja, dr. Janeza Ev. Kreka, Fr. Ks. Meška, Petra Bohinjca, dr. Andreja Pavlico in druge.

Iz družbinega glasnika posnemljemo, da je število udov poskečilo letos za 972, in da šteje družba torej letos 78.103 ude. Naša prísrečna želja je, da bi družba, ki nam je kakor ne kmalu kak drugi izmed naših kulturnih zavodov pred celim svetom v ponos, i nadalje krepko napredovala in precvitala.

Z.

Prešeren v novi izdaji. Ljubljanska knjigarna-založnica Kleinmayr & Bamberg razpošilja te dni prospekt nove, ilustrirane izdaje Prešernevih poezij. Knjigarna in tiskarna Kleinmayr & Bamberg je, kakor smo se prepričali, storila vse, da dobi naš Prešeren kar najlepše obliko, tako da se bo smel pokazati v vsakem salonu. Novega Prešerna, ki izide o Božiču, našim čitateljem menda ni treba še posebej priporočati. Kadar pride knjiga na svetlo, izpregovorimo seveda kaj več o njej.

»Žarki in snežinke.« Prejeli smo prvi zvezek izbranih pesmi E. Kristana, ki izidejo pod navedenim naslovom v desetih snopičih. Naročnina na celo zbirko zrača 1 gl., posamezni snopiči veljajo 10 novč., s poštnino 12 novčičev. Naroči se lahko pri »Upravništvu 'Žarkov in snežink' post. rest. v Ljubljani« ali pa pri knjigotržcu L. Schwentnerju v Ljubljani. Vsak snopič obsega eno polo, cela zbirka bo torej obsegala 160 strani.

Oceno Kristanovih poezij si pridržujemo za ta čas, ko bodo ležala pred nami cela knjiga. Vtisk, ki ga je napravila na nas vsebina prvega snopiča, je ta, da nadkriljuje v Kristanovih pesmih duh daleč srce. Pogumnost misli je, ki nas zanima pred vsem v njegovih verzih. Vsekakor je vreden ta najnovejši pojav na našem Parnasu, da vzbudi pozornost širših krogov.

Zunanje lice prvega snopiča je lično, prikupljivo, in nas utrjuje torej že prvi snopič v veri, da nam podari gospod Kristan tudi po zunanosti jako lepo kujigo.

Slovensko gledališče. I. Dramske predstave. Duh je, ki oživlja! O tem smo se izaova uverili pri Ibsenovih »Strahovih«, ki so jih uprizorili prvič na našem odru dne 7. novembra t. l. »Strahovi« niso drama v navadnem zmistu besede. Kakor v drugih dramatičnih proizvodih Ibsenovih se godi tudi tu ubogo malo pred našimi očmi. Pred nami se razvija bolezen, nikakor pa ne dejanje. Pred sabo vidimo samo posledice dogodkov; »Strahovi« so le zadnji čin žaioigre, katere začetek spada v davno minole čase. Vse, kar nam pisatelj namerava pokazati v tej drami, se mora zgoditi baš tako, kakor se zgodi, a nič drugače. Tu ni nobenega drugega izhoda, nobenega drugega zaključka; tu odločuje železni, neizprosni zakon, ob katerem se razbije vsa človeška volja. Greh in krivda — ta dva izraza rabimo namenoma — imata svoje nasledke, ki so neizpremenljivi, katerim se izogniti ne da! . . .

Vse to izključuje dejanje, kakršnega zahtevamo navadno od drame. A dasi je pred nami na odru vse tako mirno, vse tako nekam mrtvo, vendar ne mislimo niti trenotek na to, da osebe, ki nastopajo, ne delajo nič, da temveč samo govore in le govore. In zakaj ne? Zato, ker deluje tem intenzivneje pisateljev duh pred nami, ker se divimo njegovi duševni energiji, s katero izkuša spraviti svoje ideje, svoje nazore do veljave, ter se čudimo bistrovčnosti njegovi, s katero zasleduje gibljaje človeškega srca! Kdor se poglubi v pisateljev duh, tega bi znanje dejanje le motilo! Njegov duh in pa tista njegova občudovazja vredna brezobzirnost, s katero pove človeštvu v obraz popolno, četudi morda le dozdevno resnico, sta, ki vplivata tako elementarno na nas! Nenavadna moč, nenavadna energija se razodeva v vseh Ibsenovih delih! . . .

Ker govore v slovstvu že venomer o idealizmu, realizmu, naturalizmu, je pač dovoljeno vprašati, h kateri slovstveni struji je prištevati Ibsena? Navadno ga prištevajo k realistom. Jaz se temu nikdar nisem mogel dovolj načuditi. Predaleč bi zašli, ako bi se hoteli baviti z vsemi Ibsenovimi deli, ostanimo torej pri »Strahovih«! Kje je tisti realizem? Iz življenja vzete, torej realistične so morda postranske osebe te igre. Ne rečem: mizar Engstrand, Regina Engstrand, to sta dve osebi, kakršne se nahajajo nemara pogosteje v življenju. Manj mogoče se mi zdi že, da bi bil res kdaj kak pastor Manders živel. Vsekakor so take navni ljudje jako redki in nenavadni. Prav gotovo pa sta poglavitni osebi v drami, t. j. gospa Helena Alving in njen sin Oswald, izmišljeni. Zakaj, to bomo videli kmalu. Oceniti moram pa že zdaj, da nam zna Ibsen tudi izmišljene osebe kazati tako, da se nam vidijo povsem verjetne in resnične. In baš to ni najmanj, kar občudujemo na Ibsenovi umetnosti! . . .

Ibsen torej ni realista, on je temveč v prvi vrsti idealista, potem pa — in naj se to čuje že tako čudno, tudi naturalista!

Tudi Ibsen opazuje življenje in sicer z jako bistrim očesom, a on ne vzame v roke beležnice in svinčnika, da bi si brž napisal, kar je videl in slišal, kakor dela Zola; njema vzbuja temveč življenje ideje, in te so, s katerimi se potem bavi. Ideje /so mu poglavitna stvar, ne življenje, kakršno so gledale njegove oči. Prav mogoče je, da je zares opazoval kdaj nekaj temu podobnega, kar nam predočuje v svojih »Strahovih«, toda njegova gospa Alving in njegov

Osvald sta brez dvojbe izmišljeni ter umetno konstruirani osebi, in sicer konstruirani tako, kakor so zahtevale njegove ideje . . .

Ibsen je opazoval človeško družbo, in kaj je videl? Povsod gnilobo, laž, hinavstvo, povsod same pobeljene grobove! In srdit je zgrabil za bič ter mahnil po farizejstvu, ne meneč se za to, kdo je tisti, ki se zvija pod njegovimi udarci, ne meneč se za hrup, ki je vsled tega nastal, in za sovrašтво, ki si ga je nakopal s tem na glavo. »Tako si in nič drugačno!« je zaklical neustrašeno človeštvu, pravi orjak, pripravljen, bojevati se sam zoper vse! . . . Toda to pri Ibsenu še ni vse! Ibsen ni samo boritelj, on je tudi učitelj! On ne razkriva samo ran, on zapisuje tudi zdravila! So li ta zdravila prava, o tem izpregovimo pozneje. Pri vsakem Ibsenovem delu je torej najpoprej spočeta ideja, katero hoče potem utelesiti in za katero išče primerne osebe. Da⁷ je mogel povedati svoje misli, svoje nazore, ki jih ima o modernem zakonu, je potreboval gospe Alving! Zdaj mislim, da se razumemo, in zdaj menim, je tudi jasno, zakaj prištevam Ibsena k idealistom!

A tudi še v nekem drugem oziru se je pokazal Ibsen v »Strahovih« idealista . . . Seznanimo se nekoliko natančneje z gospo Alving! Živela je devetnajst let s svojim pokojnim možem v zakonu. Znano ji je bilo, kak malovrednež je bil že pred poroko, vedela je, kaj počne zunaj hiše; naposled je doživela sramoto celo pod domačo streho . . . A vse to je prenašala in trpela: ni se obrnila s studom od njega, nego je storila vse, da bi ga obdržala na svoji strani. Cele noči je bdela poleg njega, ko je popival, da, pila je celo sama z njim, da bi dosegla svoj namen; poslušala je njegove neslane govornice in se borila z njim, da ga je spravila v posteljo . . .

In zdaj vprašam: koliko žen pa je na svetu, ki bi se mogle prisposodljati gospe Alving, ki bi se žrtvovale tako, kakor se je ona? Gotovo ubogo malo! A Ibsen meni, da so večinoma take; ako bi mislil drugače, bi nam bil pokazal gospo Alving drugačno, kajti zoper pravilo se on bojuje, a ne zoper izjemo! Ko bi bilo tako razmerje med možem in ženo v očeh Ibsenovih posameznih slučajev, ne bi se bavil z njim. Ne, to mu je pravilo! Žena je v modernem zakonu povsod sužnja, in on jo hoče osvoboditi! Žena mu je vzvišeno bitje, ki trpi in prenaša možovo brutalnost s pravo angelsko vdanostjo, ki se žrtvuje zanj noč in dan . . . Ali ni to naziranje skrajnje idealno?

A Ibsen je tudi naturalist, v kolikor zasleduje namreč v človeškem početju prirodne zakone, v kolikor priznava, da delujejo v človeku prirojene sile, katerim se ne more upirati človeška volja. To nam dokazuje njegov Osvald. Osvald mora postati bebec, ker je bil njegov oče pijanec in razuzdanec, ker je prinesel torej kal bolezni že s sabo na svet. Svoje znanje, ki si ga je pridobil Ibsen iz medicinskih knjig, je posebil v Osvaldu baš tako, kakor je posebil svoje lastne ideje, ki jih ima o svetu, v Osvaldovi materi. A priznati moramo, da je Ibsenu to, kar je sprejel od drugih, le postranska stvar. Naturalizem mu je le sredstvo v doseglo namena! Posledice očetovega grcha se morajo zaradi tega pokazati pri Osvaldu, da nam vzbudi tem večje usmiljenje za njegovo mater in da nam tem živeje predoči smešnost in brezmiselnost onih nazorov, ki veljajo dandanas človeški družbi o zakonskih dolžnostih.

Iz tega pa sledi kar samo od sebe in popolnoma logično, da v »Strahovih« tragični junak ni Osvald, da ni on glavna oseba, temveč da je to njegova mati . . .

Gotovo je tudi to tragično, da se Osvald ne more izogniti grozni katastrofi, a samo v tem zmislu, kakor je tragično n. pr. da mora vsak človek umreti vsled neizprosnihih prirodnih zakonov! To je tragika »neizogibnosti«! Toda za to Ibsenu ni šlo! Pač je hotel pokazati v Osvald, da se greh očetov maščuje nad otroki, a le iz tega namena, da povzdigne tragiko v usodi njegove matere. Kar zadene gospo Alving, je zares najhujše, kar more doleteti ljubeče materino srce! Umreti bi morda vendar še raje videla svojega tako ljubljeneega, tako oboževanega sina, nego da vidi, kako ga zapusti razum, kako mu z obraza izgine znak človečanstva!... Popolnoma umeven nam je njen pretresljivi in obupni vzklík, in nič čudno se nam ne zdi, da poseže po onih praških, ki jih je nabiral Osvald za ta slučaj, ki je nastopil, po praških, ki naj bi storili konec groznemu življenju . . . Kaka bolešt, kaka muka je pač to, ki vzbudi v materi misel, četudi morda le za hipec, da bi zavdala lastnemu sinu! . . . Pa, ali zadene mater ta bolečina nezasluženo? . . . Po Ibsenu ne! Vsa ta strašna nesreča je samo kazen za to, da ni imela poguma, iznebiti se vseh ozirov, da ni raztrgala vezi, ki so jo vezale na ostudnega, nje nevrednega moža; kazen za to, da ji je bilo javno mnenje več nego glas narave, ki se je pojavljal v njenem srcu in ki ji je klical mogočno: »Proč od tod!« Da se je dala pogovoriti in se je vrnila spet k možu, ko ga je bila že zapustila, da je nadaljevala nenaravno razmerje, da se je hlinila in prikrivala gnulobo svojega zakona: v tem tiči nje tragična krivda, to je obenem težišče in jedro vse Ibsenove drame in nič drugega!

Ibsen kaže človeštvu, kam vodi licemerstvo; dokazati mu hoče, da vse te naredbe, ki sta jih ustanovila cerkev in država, niso vredne piškavega oreha, ker slone na laži in neresnici, in da je pravnost nekaj povsem drugega, nego kar navadno smatrajo za to! Gospa Alving bi bila morala zapustiti svojega moža, kakor hitro je videla, kako življenje je čaka ob njegovi strani, in ne bilo bi ji treba vzdihovati po izgubljenih letih, ne bilo bi ji treba viti obupno rok ob strani sinu, ki je mrtev pri živem telesu! Proč z vsemi oziri, proč s tesnimi okovi, ki si jih je nadelo človeštvo samo v svoji zaslepljenosti in brezumnosti! Človek se mora oprostiti suženjstva, v katero ga je spravila lastna brezmišelnost. Le v prostosti je sreča! To so Ibsenovi nauki, to je recept, ki ga je zapisal kot zdravilo bolnemu človeštvu! . . .

Žal, da to zdravilo še ne zadostuje, žal, da nam je pokazal Ibsen samo prvi korak, ki ga treba po njegovem mnenju storiti, da pa nam je vse drugo zamolčal! Če bi bila gospa Alving res storila tako, kakor zahteva Ibsen — kdo pa je porok za to, da bi bila potem res srečna? Ali je izključno, da bi bila zadela drugič baš tako, ali pa morda še slabše? . . . Pravljica o zlati prostosti se čuje kaj lepo, ko bi le ne bilo razmer, železnih razmer, ki nas oklepajo in obdajajo tako trdo! Francoski narod je gotovo svobodoljuben, in vendar se še do dandanes ni mogel odločiti za to, da bi bil zakonitim potom proglašil ločljivost zakona . . . In kolikokrat se je to že zahtevalo, koliko ostrih polemik se je že zaradi tega izvojevalo! . . . Da do tega še vedno ni prišlo in sicer navzlic temu ne, da je pogojev za to pri Francozih veliko več, nego pri kateremkoli drugem narodu, zato morajo biti pač tehtoviti vzroki! . . .

Pa ravno to je treba doseči, da nastanejo druge razmere, poreče kdo! Ko bi to le mogoče bilo kar tako! Ko bi te razmere ne izvirale baš iz svojstev človeške narave! O da, lepo bi bilo živeti v tisti prostosti, ki se nam slika

dandanes s tako živimi bojami, ko bi se človeštvo le moglo povzpeti do nje, ko bi le ne bil človek ustvarjen tako čudno, da pozna vedno najprej sebe, potem šele druge! Naj le proučuje vsakdo nekoliko samega sebe, in zapazil bo, kako se v njem pojavlja venomer gospodljivost, kako bi rad, da bi bil on vladar, a drugi naj bi mu tlačanili! Človeška narava bi se morala pač izpremeniti docela, če bi hoteli uživati kdaj ono blaženo prostost, o kateri se da sanjariti tako lepo. Morda privede odgoja človeško pleme kdaj do tistega viška, a za zdaj o tem še ne more biti govora, zdaj nas ločijo od tistega smotra še mirijade let! . . .

V tem, da človeška narava sama onemogočuje ono prostost, ki je pogoj človeške sreče, v tem tiči največja tragika. To naj bi si izbral kdo za predmet tragedije! Samo duhovitega moža je treba, ki bi znal stvar na pravem koncu prijeti, in dobili bi žaloigro, ki bi pretresala vsemu človeštvu srce, dobili bi lahko Fausta II! . . .

Spričo vsega tega, kar smo povedali, treba umeti Ibsenove ideje »cum grano salis«. Da, vse kaže, da je Ibsenu samemu omajano že tisto prepričanje, s katerim je oznanjeval svoje nazore; vse kaže, da on sam nima več popolne vere, da bi uresničene njegove ideje res mogle osrečiti človeštvo. Njegov »Stavbenik Solnes« nam vzbuja to slutnjo. Kdo drugi je ta stavbenik, ki pade s stolpa, katerega je zidal, nego Ibsen sam? Brez dvojbe je hotel Ibsen v tej drami priznati, da se je bil lotil dela, ki je presegalo njegove moči, in marsikatero posameznosti v njem govore za to, da mu je zaupanje v lastno moč in v moč njegovih idej izpodkopano . . . Pa naj imam v tem oziru že prav ali ne, toliko je gotovo, da se nahaja pretežje njegovih idej na njih negativni, a ne na njih pozitivni strani . . .

In kaj je z Ibsenovim naturalizmom? Nasprotnik naturalizma v slovstvu sploh, ga tudi pri Ibsenu ne odobrujem . . .

Da bi se bila zvršila katastrofa pri Osvaldtu tako, kakor nam jo predočuje Ibsen, se zdi vsaj meni nemogoče; kajti Osvald govori zdaj še popolnoma pametno, zaveda se natanko svojega položaja, trenotek pozneje pa je kompletan bebec! To se mi zdi docela neverjetno. Toda nad tem se ne spotikam; to je lahko »licentia poetica«, ki je po mojih nazorih dopustna. Manj pa se morem sprijazniti z dedičnostjo in vso sorodno navlako v modernem slovstvu iz drugih razlogov. Prvič se mi zdi vsaj za mojo osebo ne vredno, sklicevati se vedno na to, kar so zakrivali starši. Za to, kar sem storil jaz, za svoje početje in ravnanje čem biti jaz odgovoren? Res je, oče in mati delujeta v meni, a poleg njiju še nekdo, in to tem jaz! To je tisto, kar prezirajo naturalisti! Naj me ne razume nihče krivo! Jaz z veseljem priznavam vse to, kar so v resnici dokazale patologija, psihologija, naravoznanstvo in druge vede; nasprotnik sem samo tega, da bi se stvarjem, ki slone dostikrat na samih hipotezah, pripisovala absolutna veljava, da bi imela v slovstvu vrednost samo še veda in ne tudi nekoliko človeški instinkt! . . .

In kako je s tisto vedo, ki igra v modernem slovstvu toliko ulogo? Ali niso mari Lombrosovi nauki, ki so podlaga poglavitnemu delu Zolovemu, danes domalega že pobiti! In čemu prisojati dedičnosti v slovstvu toliko veljavo, ko je vendar vsakemu medicincu znano, da se dajo n. pr. tudi podedovane živčne bolezni prav dobro ozdraviti? Čemu tista večna refleksija? Umetnik se lahko bavi tudi z bolnim človekom, še mnogo interesantnega nam lahko poda na ta način; a čemu spravljati bolezni v zvezo z vzroki, katerim gre v medicinski vedi

res morda kako mesto, ki pa se za leposlovje irrelevantni! In kako pisatelj s svojimi naturalističnimi načeli izpodbije lahko sam svojemu umetvoru temelj, nam je pokazal baš Ibsen s svojimi »Strahovi«. Kdo nam pa more povedati, kdaj se pričinja dedičnost in kdaj krivda? Oswald izliva vino vase, ker je bil njegov oče pijanec. Kaj pa, če je bil Oswaldov oče baš takov revež kakor Oswald sam? Kdo pa ve, če ni bil tudi oče tak zgolj le spričo »podedovanega greha«? In če je tako, kak pomen ima potem še ono zgražanje, s katerim se spominja gospa Alving svojega moža? Kje je potem pomen vse drame?

Iz tega, kar smo povedali o Ibsenu, se da sklepati deloma že tudi o tem, kako veljavo bodo imela njegova dela v poznejših časih. Razen Tolstega in Zole ni imel nobeden izmed zdaj živečih pisateljev toliko vpliva na scedobno slovstvo nego Ibsen. Zlasti mlajši nemški pisatelji — Hauptmanna ne izvzemši — so zajemali iz njega svojo moč. Gotovo je, da bo zavzemal Ibsen tudi v prihodnje odlično mesto v svetovni literaturi, a tako neomejene slave njegova dela ne bodo uživala zmeraj kakor sedaj. Pogum njegovih idej je tisto, kar ga je povzdignilo tako nad vrstnike. Ko se te ideje prežive, ko se pokaže, da so deloma napačne, ko se poleže zanimanje za tieta vprašanja, s katerimi se bavi on, penehati mora kolikor toliko tudi zanimanje za njegova dela; to pa zaradi tega, ker pri njem prevladuje tendenca, ker je tendenca v njegovih delih vse, a tisto, kar bi morale učinkovati tudi v drugih razmerah, v drugih časih, le malo ali nič! . . .

Gledališki oder, na katerem se predstavljajo Ibsenove drame, že nekaj volje, zlasti če igrajo tako dobre, kakor so igrali pri nas »Strahove«. Odkritostno čestitamo torej intendanci slovenskega gledališča na krasnem uspehu, ki ga je imela z uprizoritvijo tega dela Ibsenovega.

Najtežja uloga je pač Oswaldova. Izvedel jo je gospod Danilo prav dobro, zares z umetniško premišljenostjo. Glas mu je sicer semtertja nekoliko zašel, in včasih se nam je zazdelo, kakor bi čuli Obloškega Tončka na odru, toda takoj zopet se je povzpel gospod Danilo na oni višek, na katerem smo ga zares občudovali.

Odkar je Zacconi igral Osvalda, se je mnogo pisalo o tem, kako je predstavljati to ulogo. Jaz se popolnoma strinjam s tem, da si gospod Danilo ni izbral Zacconija za vzgled. Tega tehnika je morda res nekaj posebnega, a drugo vprašanje je, če je treba, da se nam na odru kaže razvitek bolezni z vso grozovitostjo. Oder ni bolnica ali blaznica; v takih stvareh nam ni do istinitosti, sadostuje nam popolnoma, da se nam dotični dogodek predstavlja v mejah verjetnosti in možnosti. Ne, kako je Oswald postal bebec, ampak da je postal bebec, to je odločilno! Kar je v tem oziru torej pokazal g. Danilo, je bilo vse-kakor dovolj.

Gospa Danilova je igrala ulogo gospe Alving premišljeno in vseskozi dostojno. Samo tega ne odcbrujemo, da je v trenutkih, ko je mislila, da se obrača pozornost gledalcev na druge igralce, takorekoč odložila svojo ulogo in kazala neko ravnodušnost, ki nikakor ni bila umestna.

Gospa Polakova je Regina dobro pogočila. Njena igra se nam je zdela nekoliko prazna samo ondi, ko Regina pastorju Manderse namigava, da bi rada šla v kako dobro hišo, da bi rada šla k komu, kateremu bi bila védana — to je pač k njemu. Baš radi tega, ker je pomen teh besed precej prikrit, bi se moral v igri pokazati jasneje. —

Gospod Inemann kot pastor Manders je umel svojo ulogo povsem dobro in jo je tudi primerno izvedel. Tudi gospodu Verovškemu, ki je igral mizarja Engstranda, nimamo ničesar očitati, a mislimo, da bi bilo bolje, ko bi bil svoj temperament še nekoliko bolj krotil ter potuhnjenost Engstrandovo še nekoliko fineje poudaril in izrazil.

O drugih predstavah prihodnjič.

Z.

II. Operne predstave. Drugi mesec letošnje gledališke sezone je bil s svojimi opernimi predstavami posvečen velikega češkega skladatelja Bedřicha Smetane operama »Prodani nevesti« in »Daliborju«. Prvo teh oper, ki je znana že iz prejšnjih sezon, je intendantca podala letos na novo uprizorjeno, nova je pa bila druga opera, zmagoviti »Dalibor«.

Z radostjo smo zopet pozdravili »Prodano nevesto«, ki je že tri leta nismo slišali, s ponosom pa nas je navdal gledališki list, ko je naznanjal, da se uprizori slovenskemu občinstvu tudi velika dramatiška opera »Dalibor«. Sočasna uprizoritev teh dveh Smetanovih oper priča o zdravem delovanju gledališkega vodstva, ker pospešuje z njima kult, kakršnega je dolžan i naš narod genialnemu duhu Smetane, čigar veljavo priznava danes neprikrito ves kulturni svet, vzgaja pa tudi krepko okus za dela prave glasbene vrednosti. Uprizoritev »Daliborja« znači vsekakor velik korak do novega napredka.

O pomenu in veljavi Smetane kot skladatelja so danes edini ne le glasbeniki rojaki, marveč i inorodni glasbeniki, posbno glasbeniki nemškega naroda. »Prodana nevesta«, »Dalibor« in »Poljub« so od dne do dne bolj znani širšemu svetu. Nemških in drugih gledališč intendantce segajo, čudeč se, da so ostali ti glasbeni biseri več nego 30 let neznani za mejami češkega naroda, po Smetani, da ne zaostanejo več za onimi gledališči, katerim so Smetanove opere že donesle neoporečno velik uspeh. Zaslugam so se umaknili zapahi predsodkov, s kakršnimi ovira tujina delom slovanskega duha prosti polet med svet, zaslugam se daje čast, čeprav pozno, 15 let po smrti Smetanovi! Priznanje, katero so si Smetanova dela po dolgih letih le polagoma priborila, je vraslo danes do občudovanja, kakršno prisoja svet le delom najvišje veljave, najsi bodo okolnosti, ki ovirajo izprva uspeh delu, še toli nasprotne.

Smetana ni bil mož, ki bi si znal priboriti hiter uspeh. Da je bil sin češkega naroda, da so ga torej politiške, Slovanstvu neprijazne razmere puščale v kotu, ni edina, čeprav jako tehtna okoliščina, ki je ovirala Smetanovo slavo. Smetana si že po svoji naravi ni znal mahoma pridobiti ugleda, kakršnega je bil vreden. Po naravi tiha, prestrašena duša, ki se je umakala širšemu svetu, ki je bila srečna le ob občeivanju z lastno čutapolno notranjostjo, a je vztrepetavala ob odurnosti zavistnikov in nerazumnikov, kakršnih je vsekdar in povsod več nego ljudi ublaženega sočutja, ni mogel s svojimi deli prodreti, dokler ni sam čas in sicer skrajnji čas vzrodil nove generacije, ki se je pričela potezati za slavo — dolgo že mrtvega mojstra Smetane, onega moža, kateremu je usoda, da mu je dopolnila mero neznosnih bridkosti, prisodila, da je dolgo vrsto zadnjih svojih let prebil popolnoma gluha.

In za vse bridkosti, ki so mu jih nagodili ljudje in usoda, je podal Smetana svojemu narodu in z njim vesoljnemu človeštvu obilen in najkрасnejši sad tihega dela; zapustil nam je v dar divne opere, veličastne simfonije in tudi blesteče klavirske in komorne skladbe. Vse delovanje Smetanovo diha gorčco ljubezen do svojega naroda, zaupanje v njega velikost, v njega bodočnost in

sanjavo občudovanje preslavne njegove zgodovinske preteklosti. V notranjosti svoji, polni najblažjih in visokih čuvstev, je našel Smetana ono spomladansko vrvenje, polno cvetja in solnčnega svita, ono toplino vonjivega vzdušja, v kateri se je čutil srečnega in prostega; v sebi in sam s seboj je našel oni vzlet, ki mu je okrilil mišljenje in čuvstvovanje in ga vznese do skladb, katere so mu ustvarile nesmrtno življenje in ugled pri potomcih.

Čudovito krasna »Prodana nevesta«, ljubljenska slovenskega občinstva, je pač najznačilnejši pojav Smetanove notranjščine, z vnanjščino nič kaj so-glasne. Kako mu je pelo vse v mislih, ko je skladal tihi mož divno glasbo k »Prodani nevesti«, kako mu je igralo čutje, ko je vncemal svoj duh k temu delu, o tem priča vsak motiv, vsak posamični ritem v mojstrski tej operi. V njej vlada neprisiljena in dražestna komika, poleg humorja se pa sveti ljubavna nežnost, čista kakor suho zlato. In ljudstvo, to čuti in poje, misli in se raduje, kakor se nam kaže v idealizujočem kristalu plemenito razvnete narodne pesmi. Da, kakor v narodni pesmi, je tudi v »Prodani nevesti« čutiti čar tajnih vezi; srce nam vzkipeva ob njej od radosti, in nič se ne branimo, če se nam vsili v oko solza veselja.

Solnce, le solnce in modro nebo, tako je občutje, v katero nas uvaja »Prodana nevesta«. Že začetni zbor na mah spravi poslušalca v razpoloženje, v katerem ga vzdrži opera do konca. Glasba prirode je to, duša ljudstva se v njej izraža. Muzika je v operi, ki ni prisiljena, ki ni narejena, ne izmučena, marveč muzika božanske invencije, ki klije iz srca do srca. »Prodana nevesta« je vseskozi narodna; narodni so temi, narodni so ritmi, narodno je vse čutenje, ki ga izraža ta glasba. In zato je postala »Prodana nevesta« že popolnoma narodno blago, postala je v Čehih tako popularna kakor kaka narodna pesem.

S to opero se pa ni Smetana le prikupil svojemu narodu, z njo si je marveč tudi zagotovil zaupljivost, kakršne mu je trebalo, da je mogel ljudstvo voditi k razumevanju oper, ki jih je sestavil pozneje¹⁾ in v katerih je, ločivši se od oblike stare tradicionalne opere, v kakršni je pisana še popularna »Prodana nevesta«, pričel zmeraj bolj in bolj uveljavljati umetniška načela muzikalne drame. In take principe je vpošteval že v naslednji l. 1868. zloženi operi »Dalibor«.

»Dalibor«, ki so nam ga podale zadnje operne predstave na ljubljanskem odru, znači v razvoju Smetanove produkcije prvo stopnjo v vrsti onih oper, v katerih se je povzpenjal vedno više, sledoč načelom muzikalne drame, kakršna je ustanovil pred njim Rikard Wagner. Toda le načela je posnel po Wagnerju, pravila, katerih ne sme prezirati razumni, moderni skladatelj, ker so nastala iz pravilnega naziranja o svojstvih dramatiškega skladanja in ker izvirajo iz bistva v modernem skladanju visoko razvite orkestrske tehnike. Umetniški visoko dozorela inteligenca Smetanova pa je bila dosti samosvoja, njegov muzikalni duh dovolj krepak, da je ostala njegova individualnost nedotaknjena in se je le vedno v lepši in vedno novi luči izražala. Saj se Smetana niti sam ne ponavlja v nobeni svojih oper; v vsaki je nov, v vsaki kaže novo

¹⁾ Smetanove opere so: Branibori na Češkem (1862), Prodana nevesta (1864), Dalibor (1868), Dve vdovi (1874), Poljub (1876), Tajnost (1878), Libuša (1881), Črtova stena (1882).

stran prebogatih svoje intelektualnosti, diferencirani fino in vsekdar zanimivo v najraznobjnejših niansah.

Libreto opere »Dalibor« je povzet češki zgodovini iz dobe kralja Vladislava. Dejanje se vrši v Pragi na Hradčanih, kjer je videti še danes staro zgodovinsko poslopje: trden, okrogel stolp, ki ga ljudstvo nazivlje »Daliborko«. Tu je bival Dalibor v dosmrtni ječi, tu je od glada umrl, kakor pravi ljudska pravljica. »Daliborja je naučila beda gosti«, je prislovica češkega naroda za isto, za kar nam rabi »sila kola lomi«.

Wenzigov, posebno v prvem dejanju prav dramatiški vzgrajeni libretu se naslanja na to ljudsko pravljico, nam predočuje Daliborja, zvestega prijatelja Zdenka, ki je bil mojster na goslih, a mu ga je ubil pleskoviški vitez. Zdenkovo smrt maščuje Dalibor, napade grad Pleskovic, ga upepeli in usmrti njegovega lastnika. Milada, pleskoviškega viteza sestra, obtoži Daliborja pred kraljevskim sodom, in ta mu nakloni s sodbo v kazni dosmrtno ječo. Pred sodiščem se pa izvrši v Miladini duši pomenljiva prememba. Obtožiteljica se prelevi, razvneto po Daliborjevem junaškem nastopanju, v njegovo občudovateljico ter se trudi odsihdob tajno v zvezi s privrženci, da bi rešila Daliborja iz ječe. Naklep ta se pa kratko pred zaželjenim uspehom izjalovi. Milada, ki se ji je posrečil sestanek v Daliborjevi ječi, kamor je bila prinesla svojemu obožavanemu nesrečnemu gosli, umre smrtno ranjena, Daliborja pa, katerega bi bila Milada skoraj že osvobodila, odvedo k obglavljenju, kajti smrt mora storiti, da ne bo več njegova usoda razburjala ljudstva.

Smetana je ustvaril k temu romantiški zabarvanemu libretu divno glasbo. Z neuttajno vnetostjo se je vglobil v poezijo, ki jo vzbuja zgodovinska slava češkega kraljevskega prestola; pričaral je s svojo glasbo mogočnost češkega kraljevanja in ves sijaj, kakršni razsvetljuje to dobo češke preteklosti. V nastopih kraljevskega dvora je našel Smetana priliko, da je stopnjeval svoje navdušenje za to dobo do vprav grandioznih glasbenih izrazov. Tu mu služi ves aparat simfoniškega orkestra, ki je zmagovito vzgrajen na blesteči melodiki. Značilni so akcenti trombe, glasno se drevečih v vrvenje glasbenega krasa, kakor da bi glasili neko koprnenje po prostosti, po svobodi. Saj je dejanje polno hrepenenja po svobodi in prostosti; hrepenenje navdaja Daliborja, ki je maščeval svojega prijatelja Zdenka, navdaja Milado in Juto in vse ljudstvo, ki se zbira na upor, da osvobodi Daliborja.

Poeziji ljubavne gorečnosti je prisojena v »Daliborju« le druga, stranska stopnja, vzplamti pa v duetu med Daliborjem in Milado v 3. prizoru drugega akta, ki se vrši v ječi, do žarne pesmi, ki je ideelno i umetniški enako vzorna, biser orkestralnega skladanja.

Katera uloga da dominira v Daliborju, je težko določiti, kvantitativno ulogi Daliborja in Milade, kvalitativno so pa vse vloge z isto vnetostjo obdelane; vse diči divna melodika, vse ozarja enakovredna plemenitost. Bogati, neizčrpni vreci Smetanove invencije je obdaril vsako posamezno ulogo tako potratno, da je opera le vrsta najlepšega, kar more ustvariti mojster melodike, mojster orkestracije.

Proizvedli so Smetanovi operi z resno voljo in z vdanostjo, kakršno morajo vzbuditi umetniške vrline teh znamenitih del. Izvršitev »Prodane neveste« je naravnost toli izvrstna, da je v diko in ponos našemu opernemu ensemblu. Z gorečnostjo in z navdušenjem podaja operno osebo slovenskemu občinstvu

»Prodano nevesto«, brhko in lahkotno, kakor da je ona najljubše delo izmed vseh repertoarnih oper. Glavni ulogi sta poverjeni gospici Nočmi (Marinka) in gosp. Desariju (Janko). Gospice Nočmi nadebudni talent si je utrdil z ulogo Marinke zaslužene simpatije, ki jih uživa ta pevka pri slovenskem občinstvu. Vsak njen nastop je živa priča o umetniški vnemi, s katero se vglablja v svoj poklic, ki ji je odkazan po neutajljivi nadarjenosti. Resno voljo je hvaliti tudi pri gosp. Desariju, ki je kakor v »Prodani nevesti« tako tudi v »Daliborju« kar najbolje izvršil glavni tenorski partiji. Kar podaje, je dobro premišljeno, z največjo vneto oduševljeno. Ni mogočen njegov glas, pač pa prav simpatičen, in oživlja ga mladeniška krepost. Za naš oder je g. Desari kar najbolj kvalifikovan. Svojega izrednega glasu vrline je pokazala kot Milada v »Daliborju« gospica Carneri, dramatiška naša pevkinja. Veliko to ulogo je podala briljantno, odlično v petju in v igri. Srca bridke bolečine, ljubezni radost in bojevito navdušenje, vse to je g. Carneri izborna izražala. Na razpolago ji je zmagovit glas, ki mu lahkotno, da, virtuožno vlada. Klasičen je gosp. Piestkowski kot originalni Kecal v »Prodani nevesti«, dičen je tudi kot ječar Bencš v »Daliborju«. Komiko prve uloge in otožno utrujenost starca v drugi ulogi je podal enako dovršeno; seveda mu nudi Kecal dosti več prilike, da imponuje kot mojster glasu in dober igravec. In podal ga je znamenito, z neprecenljivim humorjem in s pravo karakteristiko. Koliko je vreden prirojeni, neprisiljeni humor, je pokazal g. Pavšek, ki smo ga po več letih zopet z radostjo pozdravili kot solista na našem odru. Nastopil je kot Vašek, s katerim se je že pri nekdanjih predstavah »Prodane neveste« proslavil. Pavškov Vašek je danes popularen, specialiteta nemale vrednosti. Režiser g. Nolli, ki je v »Prodani nevesti« podal manjšo ulogo Krušine, ima v »Daliborju« partijo kralja. Odlični kot baritonist mehko zaokroženega, možato zabarvanega glasu, ki mu zveni kakor večno mlad, vzbuja g. Nolli vsekdar najboljši vtisk. Njegov kralj Vladislav je pa strožji in trši, nego ga slikata besedilo in glasba. Kralj v »Daliborju« ni strahujoč mogotec, marveč dobrotljiv kralj, kateremu krči kruta obsodba Daliborjeva srce, kajti v miru le hoče vladati kot pravi oče svojega naroda. — Z milobnim glasom in z gracijo podaje gospa Polakova pikantno Esmeraldo v »Prodani nevesti« v prizoru s komedijanti. Temu prizoru, ki vzbuja, po gosp. Inemannu uprizorjen, najveselejše razpoloženje, gre posebna pohvala. »Prodana nevesta« ima tudi v manjših ulogah hvaležne partije; izvedli so jih gospa Inemannova, gospica Bitenčeva in g. Štamcar prav vrlo; pripomogli so posebno v divnem sekstetu do znamenitega uspeha. V »Daliborju« je prideljena manjša uloga vojaka Vida gosp. Lebedi, mlademu tenoristu čvrstega glasu, uloga Budivoja pa gosp. Polasku, kateremu smelo obetamo lep uspeh na opernem odru.

Kapelnik g. Benišek je spravil obe operi vestno in, kakor smo že omenili, z velikim uspehom na oder. Posvetil jima je svojo priznanja vredno energijo in rutino, ki premaga očitno z lahkoto vsakršne težave. Z zborom si je pridobil neprikrito pohvalo, in tudi orkester mu služi pod njegovim vodstvom kolikor možno prav zadovoljivo.

Inscenirani sta obe operi sijajno; v »Daliborju« priskoči celo vse dramsko osebje v ulogah komparsov na pomoč, da se doseže kar najboljši vtisk, in to je priznanja vredno.

Dr. Foerster.

Matica hrvaška je razposlala svoj »Izveštaj« za upravno leto 1898. Iz njega posnemamo, da bodo knjige za leto 1899. dotiskane do Božiča, ter da jih bodo razpošiljali okoli novega leta. Izide pa deset knjig kot književni dar in 3 knjige za znižano ceno članom Matičinim.

Knjige za letošnje leto so: 1. Gjurašin: Ptice. Prvi del. 2. Valla: Povest novega veka (1453—1789). Prvi del. 3. Šrepel: Preporod v Italiji v XV. in XVI. veku. 4. Poparić: Pomorska sila Hrvatov za dobe narodnih vladarjev. 5. Vovčok: Ljudske pripovedke. Prevedel in z uvodom opremil August Harambašić. 6. Puškin: Izbrana dela v knjigi hrvaški. 7. Arnold: Izbrane pesmi. 8. Novak: Poslednji Stipančiči. 9. Šandor Gjalski: Po domovini (Diljem doma) in 10. Jos. E. Tomič: Melita. V Matičini zalogi pa izidejo: 1. Ksenofon: Izbrani spisi. Drugi del. Prevedla in z beležkami opremila Stepan Seuc in Martin Kuzmić (cena za članove Matičine 1 for.). 2. Šrepel: Klasična filologija (cena za članove Matičine 60 kr.) in 3. Hrvatske narodne pesmi. Prvi del. Junaške pesmi (muhamedovske), knjiga četrta. Uredil dr. Luka Marjanović. (Cena za članove Matičine 1 for. 50 kr.)

Kdor želi biti član Matice hrvaške, naj se čim prej prijavi poverjeniku in plača 3 for. (članovi utemeljitelji dva obroka po 5 for.), ker morajo poverjeniki izročiti denar najkasneje do konca meseca decembra blagajniku Matičinemu. Posebno še prosi uprava Matičina imovitejše članove, da jo z mnogoštevilno naročbo podpro v izdavanju njenih založnih knjig, naročito v izdanju »Hrvatskih narodnih pesmi«. Dobiti je moči še vse tri dosedaj izšle zvezke narodnih pesmi.

Poverjenik za Ljubljano je gospod trnovski župnik Ivan Vrhovnik, ki pa sprejema prijave in naročnino tudi iz drugih krajev Slovenije; seveda mu morajo naročniki povrniti stroške za pošiljanje denarja in knjig.

Vseh članov je imela Matica hrvaška 1898. leta 1389 članov utemeljiteljev, ki so plačali ustanovnino, 328 utemeljiteljev, ki plačujejo obroke, in 9291 letnikov, skupno 11.008 članov. Redovitih dohodkov je imela Matica hrvaška leta 1898. v vsem 42.413 gld. 54 kr. Pisateljem je plačala nagrade 4185 gld. Skupna temeljna glavnica Matice znaša 66.453 gld. 63 kr., Matičina hiša je vredna 90.000 gld. in polovica Čakaničevega podedovanega posestva okoli 3000 gld. Razen tega upravlja Matica različne zaklade: zaklad za podporo hrvaških književnikov in njih vdov in sirot (12.340 gld. 87 kr.), zaklad grofa Draškovića (22.416 gld. 08 kr.), zaklad Dušana Kotura (4558 gld. 60 kr.), zaklad Veber-Tkalčevićev (8005 gld. 15 kr.), zaklad Tereze pl. Tomašičeve (571 gld. 72 kr.). — Razen tega ima raznih založnih knjig, vrednih 13.974 gld. 77 kr., in okroglo 12.000 gld. je vredna zaloga starejših knjig in inventar. Vse skupaj znaša imetek nad 240.000 gld.

Ponovno pozivljemo rodoljube, naj pristopijo kot člani Matici hrvaški, ki jim za majhen donesek ponuja veliko množino izbornega štiva. R. P.

Dr. I. Maretića gramatika hrvatskoga ili srbskoga jezika je med Hrvatima vzbudila dosti in sicer nikakor neopravičenega ogorčenja. Velike so zasluge Vuka Karadžića in Gjura Daničića, ali samo ta dva pisatelja smatrati kot edino pristna in slepo odobravati tudi njih nedoslednosti, na ostale pisce pa se kar nič obračati, kakor — da nihče iz njih ni poznal narodnega jezika, ali pa da je samo jezik, kolikor je zabeležen v knjigah omenjenih pisateljev, resnično pristen, je vendarle tesnosrčen nazor, in treba se mu je odločno upreti. S tem nikakor nečemo oporekati velikih prednosti, katere ima omenjena slovnica, ki je po-

budila g. dr. A. Radića, da je v »Viencu« napisal razpravo »Hrvatsk' književni jezik«, v kateri pobija to omejeno obzorje Maretičevo. — Pri tej priliki omenjamo tudi, da je napisal Matej Milas razpravo: »Pravi akcenti i fiziologija njihova v hrvatskom ili srpskom jeziku«, ki je izšla l. 1898. v »Škoškem Vestniku« sarajevskem. Njemu ne zadostujejo sedajši štirje akcenti, ampak on razlikuje štiri kratke in štiri dolge. Kaj je na tem razlikovanju, je li osnovano, ali prazno cepidlačenje, ne moremo presoditi. Zdi se nam vendar, da je tu mnogo fantazije.

R. P.

Jugoslavenska akademija je izdala ta-le dela: 1. Ljetopis za godinu 1898., v katerem je razprava dr. Milivoja Šrepija: Puškin i hrvatska književnost. 2. XXI. knjiga »Starih pisaca hrvatskih«, t. j. »Djela Domicika Zlatarića, priredil Pero Budmani. 3. I. polovica četrtega zvezka »Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena«, urednik dr. Ante Radić. 4. 138. in 139. knjiga »Rada«. V 138. knjigi je razprava dr. Franje Markovića »Priilog estetičnoj nauci o baladi i romanci«.

Slovenskih prilik se tičejo nekatere opazke v hrvaških in srbskih listih. Tako omenja »Brankovo kolo«, št. 32. (24. avg. l. 1899.) osnovo slovenskega umetniškega društva v Ljubljani ter je priporoča pažnji srbskega občinstva. Človek ne bi mislil, da je Ljubljana tako neznana našim bratom v nedaljnji Slavoniji, vendar se je podkradla pomota, in list navaja adresu imenovanega društva: »Laibach, Kärnthens«, n. Laibach, Kraun.!) Tudi naša dežela ni znana pod imenom »Krajina«, nego se imenuje »Kranjska«. 18. številka zagrebške »Prosvjete« donša podobo Prešerna in hiše, v kateri se je Prešeren rodil, ter v »Listku« kratek življenjepis pesnikov. Po tem listu je posnela kratko opazko o Prešernu tudi belgradska »Nova Iskra« v štef. za september — oktober.

R. P.

Beleške iz novejšje književnosti srbske in hrvaške:

Katarina Zrinska. Historična drama v 5 dejanjih. Spisal dr. Tresić-Pavičić. Dne 17. oktobra se je igrala prvič na zagrebškem odra ta drama, ki je popolnoma uspela kot »dramski pesmotvor, prožet z redoljubno tendencijo«. Tudi ta drama, najboljša izmed dosedanjih Tresićevih dram, ni dovršeno delo, ker ji manjka dramatiškega delovanja, a ima preveč šrike in refleksivnosti. Občinstvo je navdašila največ rodoljubna snov, vzeta iz znane »Zrinsko-Frankopanske« katastrofe, temveč ker je tudi publiki bila znana pamfletna brošura, katero je izdal srbski Dalmatinec, dr. Aleks. Mitrović: »Dva hrvatska mučenika«. 30. aprila 1871. Ustrišči iz hrvatske istorije. Drugo izdanje sa predgovorom. 1899. 40 str. V tej brošuri sramoti srbski brat Hrvate in njih narodne junake Zrinskega in Frankopana. Zato ga je odločno zavrnil neki N. v srbskem »Brankovem kolu« in on očital, da je neopravdano »od jednog Srbina, da se brez prava uzroka lati posla, da ruši hrvatske ideale«. — Bolj čudno je, da je mnogo srbskih listov pohvalilo to postopanje Mitrovićevo, in da je pamflet doživel drugo izdajo. (Črnogorska »Luča« toplo priporoča »tu ljepu knjigu«). Žalostno je, da je tako majhen narod počepan v dve plemeni, ki se smutno sovražita ne zaradi jezika, vere, običajev itd., nego iz politike in sicer šovenske politike velikosrbske

!) Bratje Srbi naj se ne usojajo »švabiti« pristno slovenske Ljubljane; sploh bi priporočali drugim Slovanom malo več obzirnosti za naše krajevno imenstvo.

Ur.

in velikohrvaške. Vsaj v knjigi bi lahko vladala sloga, a niti v znanosti in umetnosti je ni. Ako Hrvati ustanovijo kako znanstveno podjetje, recimo n. pr. Zbornik za folkloro, ki bi v veliki meri lahko zažočal obema plemcnoma, brzo si morajo tudi Srbi ustanoviti posebno društvo, poseben organ »Karadžić« da ne zastanejo v čem za svojimi smrtnimi sovražniki. Isti povod je srbsko akademijo sklonil, da je jela poleg zagrebškega velikega rečnika tudi ona zbirati material za svoj srbski rečnik. To je vendar nespametno, trošiti čas in denar na dve deli; delo bodi eno, ali to popolno dovršeno. Odtod se vidi, da je enim in drugim politika edina zvezda vodnica, in njej se morajo pokoriti ter ji služiti umetnost, poezija in znanost. Ko so Hrvati zbirali muhamedovske narodne pesmi, so jih izkušali preteči Srbi z enakim podjetjem, ki se je pa izjalovilo. Marčić je izvrstno prevedel Homerja, a malemu narodu ne zadostuje en prevod kakor zadostuje velikim narodom: »Srbska Matica« si je naročila drug prevod; torej tudi Homer ne velja Srbu nič, ako ga ni prevedel Srbin pravoslavne vere. Prevodi znamenitih del izhajajo večinoma v obeh azbukah. Tolstega »Vzkrsa« izhajata obenem dva hrvaška in en srbski prevod. — Redkokdaj se ozirajo hrvaški listi na proizvode srbske in srbski na hrvaške; rajši objavljajo in prikazujejo nove francoske, italijanske in angleške knjige nego dela, ki so pisana v istem jeziku, ali spisal jih ni politični pristaš, čeprav delo nima s politikom nič posla. Seveda je tudi mnogo politike v literaturi, in posebno Bosna ter Hercegovina sta deželi, za kateri se bogomrzko sovražita Srb in Hrvat in kujeta knjige in brošure, ki dokazujejo, da je Bosna hrvaška, a Srbi pravijo, da je srbska, med tem pa se Švaba čudi bedakoma, ki se pripravata za nekaj, česar ne eden ne drugi ima v oblasti. ~~»Hrvatsko slovo« in »Srbsko slovo« in »Hrvatsko slovo«~~ slovo u narodnoj predaji i običajima po Herceg-Bosni« sta tako bojevitá spisa, starinom Bošnjaka Ivana Zovka v srbskem »Delu« pa je izhajal prevod Holecčekove razprave o Bosni-Hercegovini, kjer je Hrvate grdil, češ, da so oni podajáci germanizatorstva in pokatoličenja. — Neki učitelj Zovko je zbral narodne pesmi bosenske ter jih nazval hrvaške. Zato ga surovo napada črnogorska »Luča« ter pravi, da jih je med drugimi »po hrvatskom običaju sigurno i iz srpskih zbiraka pokrao«. Hrvatje pozabljajo, da s svojim državnim pravom ne bodo prisilili sedanjih ljudi čutiti z njimi, Srbi pa si domišljujejo, da je vse, kar je štokavsko, tudi srbsko, in prezirajo faktum, da velik del štokavskega naroda zazira od srbskega imena in sicer po pravici, ker srbsko ime je bilo spočetka, baš kakor hrvaško, samo plemensko in potem državno ime. Pozneje se je razvilo srbsko ime v versko, ter so ga sprejeli pravoslavci raznih štokavskih plemen kot narodno ime. Šele v najnovejši dobi si nadevajo srbsko ime tudi katoličani, in dandanes je stvar političnih nazorov, ako se pripadniki raznih plemen nagibajo srbskemu ali hrvaškemu imenu. Zato je smešno videti, kako pri raznih pisateljih najprej vprašajo, ne, je li dober pisatelj, nego kako čuti, hrvaški ali srbski? Ako čujejo, da »oseća« srbski, potem udarjajo Srbi v talambase in hvalijo v velike pisatelje, kakršen je Ivo Cippico, ki je od starine iz beneške rodovine, se rodil v čakavskem Primorju, se učil v hrvaških Križevcih in napisal kratke črtice in povesti iz življenja dalmatinskih Primorcev.¹⁾ Seveda je pisal v štokavskem narečju. Njegove povesti se ne dotikajo nikjer

¹⁾ Primorske duše. Pripovijesti. Nakladom piščevom. Dionička tiskara u Zagrebu 1899. Cena 75 kr.

politike, in vendar naglašajo srbski listi, da se čuti Srba, ter to poudarjajo posebno, kakor da bi zaradi tega bile njegove povesti in črtice, ki so same ob sebi dobre, zato boljše, ker je pisatelj Srbin po mišljenju, čeprav ne po pokolenju.¹⁾ Slično se godi na hrvaški strani, kjer vsakega svojatajo za Hrvata, ako se je slučajno rodil na tleh, ki pripadajo zdaj Hrvaški ali pa so pripadala nekdanj. Vse je stvar čuta, in zato je zopet smešno, ako Srbi Preradovića in Runjanina, ki sta čutila brezdvomno hrvaški, svojatajo samo zato, ker sta bila pravoslavne vere. In vendar je tudi mnogo inteligentnih pravoslavnih štokavcev na Hrvaškem, ki čutijo hrvaški, da ne govorim o prostem ljudstvu, ki pač imenuje svojo vero srbsko, a svoj govor hrvaški. Za tuje igre, ki se glumijo na zagrebškem in belgrajskem odru, je treba dveh prevodov, hrvaškega in srbskega. Tako se trošijo sile, obema stranema na kvar. Da bi se uprizorila srbska igra na hrvaškem odru ali hrvaška na srbskem, to se skoraj nikdar ne zgodi. Ako ona polovina slavi svoje velike pisatelje, to slavje jedva omenjajo nekateri leploslovni listi, a občinstvo ne samo, da se ne ozira na to, nego včasih celo sovražno postopa. Seveda prireditelji takih svečanosti radi porabljajo tako priliko, da pikajo drugo polovino naroda, čeprav so slavljениki braniči narodnega edinstva. — Novosadska Matica srbska je proslavila 26. avg. (po starem kol.) stoletnico rojstva svojega utemeljitelja Jovana Hadžića, ki je v književnosti znan kot Miloš Svetić in ki se je spustil in borbo z Vukom Karadžićem zaradi načel v jeziku in pravopisu. Ta borba se je zvršila z Vukovo zmago. Ali on je imel mnogo drugih zaslug za srbstvo in je zaslužil, da se ga njegovi soplemeniki hvaležno spominjajo. — Hrvati pa so postavili nedavno spomenik Antonu Niemčiču, o katerem pesniku ilirske dobe smo tudi v »Zvonu« govorili, ko smo ocenjali knjige Matice hrvatske za leto 1898. R. P.

Umrlí so znameniti pisatelji srbski: Ivan Ristić, znani minister in regent; Vladimir Jakšić, načelnik ministrstva narodne »privrede« v pokoju; znan je njegov »Državopis Srbije«; Vladimir M. Jovanović, ki je izdal pesniške zbirke: *Lepe Tugjinke* (tujke) l. 1888., *Iz prestóničkog života* in *Iz bračnog života*, zaradi katerih je bilo veliko hrupa, ker je bila njih vsebina skrajnje dekadentna, kar smo ob svojem času omenili tudi v »Zvonu«. — Izmed hrvaških pisateljev je pobrala smrt Anto Jagarja, duhovnika zagrebške škofije, ki je poleg pesmi pisal tudi moralne knjižice, in Vilima Korajca, katoliškega župnika v Zemunu, ki je bil na glasu humorist in satirik. Najboljši spis njegov je bil »Lov na sedečke«, ki je izšel l. 1867. v »Dragoljubu«. R. P.

Domovina cerkvenega ali staroslovenskega jezika. Madjarski učenjak Juri Wolf je spisal pred nekaj leti razpravo »Az egyházi szlav nyelv hazája és a magyar honfoglalás«, ki je izšla tudi v posebni knjigi iz časopisa »Nyelvtudományi közlemények«. Na strani 178. v številki 39.—40. pariške »Revue critique d'histoire et de litterature« iz leta 1897. jo je objavil J. Comte... Kopitar in Miklošič sta dokazovala, da je bila stara slovensčina jezik onih Slovanov, ki so se bili naselili v Panoniji in Moravski pred prihodom Madjarov v Evropo. Jagić nasprotno je trdil, da sta apostola Ciril in Metod prinesla ta jezik iz Macedonije. Wolf pobija to mnenje Jagićevo na temelju slovenskih dialektov, ki se govore v Macedoniji, in etimologije madjarskih geografskih imen, ki morejo

¹⁾ Mostarska srbska »Zora« navaja njegovo knjigo med novinami hrvaškimi ter ga imenuje Hrvata.

razsvetliti to vprašanje. On dokazuje, da noben macedonski dialekt ne izhaja iz stare slovenščine, ker nobeden nima infinitiva in deklinacije, vsi pa imajo člen. Ta razlika macedonskih narečij od stare slovenščine pa ni nastala šele v prilično mladi dobi, nego mnogo časa pred 9. stoletjem. V drugem delu potrjuje iz madjarske lingvistike Miklošičevo teorijo, posebno iz geografskih imen, katera so v madjarščino prišla iz stare slovenščine. Wolf trdi, da so Madjari zatekli pri svojem dohodu staroslovensko stanovništvo. Nasproti pa trdi, da so sedanja slovaška in slovenska imena nastala iz madjarščine, in da so se Slovaki in Slovenci pozneje naselili na onih zemljiščih, ki spadajo ogrski državi, ko so bili že Madjari tamkaj naseljeni, in da so Madjari izmed vseh narodov, ki stanejo na današnjem ogrskem teritoriju, najstarejši.

Po beležki v »Brankovem Kolu«.

»Mačevanje« ali »Djed uči svog unuka mačevanju«, slika slovečega srbskega slikarja Pavla Jovanovića. To krasno sliko je izdal letošnjo jesen znani založnik g. Petar Nikolić v Zagrebu. Široka je 95 cm, visoka 63 cm ter stane z lepo pozlačenim, 13 cm širokim okvirom vred 27 glđ. Veliki umetnik Jovanović, čigar »Ranjenega Crnogorca« pozna vsak izobraženi Slovenec, je zajel tudi tej sliki motiv iz življenja hrabrih Črnogorcev. Z njo nam kaže, kako uči ded svojega vnuka meč sukati, in kako opazujejo to mečevanje vsi domači. Vse osebe na sliki kar žive, tako prirodno in istinito so očitane. Vsaka guba, ki jim jo je zaorala borba za življenje in za dom, je vidna na njih plemenitih licih. Diven je starec, ki uči vnuka; živost in čvrstost mu kar sijeta iz obraza. Vidi se, da je umetnik z ljubeznijo proučil bitje in čutje Črnogorcev, v katerih pisano življenje je on prvi kot slikar posegel, in da je ves njih značaj dodobra premotril. Vsa skupina je tako dražestna, ljubka in mila, polna elementarne prirodnosti, da se je ne moreš nagledati. Prelepo sliko priporočamo najtopleje vsem rodoljubnim Slovencem; večjega krasila si ne more nihče omisliti za svoj dom.

»Zgodovina slovenskega naroda« — kje si? Pred nekaterimi leti smo slišali praviti, da spiše prof. Trdina poljudno »Zgodovino slovenskega naroda«, katero izda naša »Matica« v posebnem zvezku »Knezove knjižnice«. Mi se take zgodovine veselimo, saj tako lepo prozo, kakršno piše on, zna pri nas malokdo pisati. Prepričani smo pa tudi, da bo knjiga po vsebini dovršena. Nikakor pa nam ne gre v glavo, zakaj je bil gospod profesor ponudil svojo zgodovino »Matici«. V koliko izvodih se more tem potom razširiti med našim narodom? Zatorej mislimo, da bi bilo boljše, ko bi tako zgodovino izdala »Družba sv. Mohorja«, katera bo knjigo razširila v najmanj 80.000 iztiskih. Taka zgodovina bi brez dvoma več koristila našemu ljudstvu nego kaka obširna cerkvena ali pa tudi občna svetovna zgodovina. Najprej treba, da narod samega sebe pozna, potem še le sosede svoje. Kako pa naj narod pozna samega sebe, ko mu nihče ne poda njegove zgodovine? Odbor »Družbe sv. Mohoja« pa tudi prosimo, naj zastavi vse svoje moči, da pridobi za sebe Trdinovo zgodovino. Na drugi strani pa naj »Matica« sama odstopi pravico izdaje Trdinove zgodovine »Mohorski družbi«; saj mora »Matica« sama spoznati, da zgodovine ne more tako razširiti med narodom kakor »Mohorska družba«.

* * *

